

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vývoj španělského stranického systému po pádu frankistického
režimu**

Lucie Nováková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Vývoj španělského stranického systému po pádu frankistického
režimu**

Lucie Nováková

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Zákavský

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Jiřímu Zákrauskému, který mi poskytl svůj čas a odborné rady.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Seznam zkratk	5
3. Typologie stranických systémů dle Giovanniho Sartoriho.....	6
4. Vývoj stranického systému.....	12
4.1 Konec Frankova nedemokratického režimu.....	12
4.2 Dokončení tranzice a dvě vlády Adolfa Suáreze.....	15
4.3 Volby 1977	18
4.4 Volby 1982	19
4.5 Volby 1986	22
4.6 Volby 1989	23
4.7 Volby 1993	25
4.8 Volby 1996	26
4.9 Volby 2000	27
4.10 Volby 2004	29
4.11 Volby 2008	31
4.12 Volby 2011	33
4.13 Volby 2015	34
5. Závěr	38
6. Prameny a literatura:	42
7. Resumé.....	45
8. Přílohy.....	46

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma, které se týká významného evropského státu, Španělska. Španělský stranický systém se v průběhu čtyřiceti let po pádu frankistického režimu měnil, na tento jev se ve své práci zaměřuji.

Pro Španělsko byl začátek 20. století neklidným obdobím, které vyústilo k téměř čtyřiceti letům trvajících nedemokratického režimu generála Franciska Franka. Za jeho vlády byly politické strany z většiny zakázány a stranický systém byl plně ovládnut generálem Frankem a jeho přívrženci. Francisco Franco svou vládou potlačoval opozici a tím i opoziční politické strany. Jediným povoleným uskupením byla organizace Národní hnutí. Po smrti prvního muže režimu v roce 1975 se otevřela cesta k přechodu k demokracii, s generálem Frankem odešla centrální a vůdčí osoba režimu a hlavní překážka přechodu k demokracii. V roce 1960 Francisco Franco nabídl vládu dědici španělského trůnu z rodu Bourbonů Juanu Carlosi I., který po jeho smrti opravdu převzal vedoucí úlohu ve Španělsku. Juan Carlos I. byl Frankem vychováván k pokračování v jeho stopách, v nastoleném režimu ale nepokračoval a vydal se cestou postupného přechodu k demokracii. Bylo vyhlášeno referendum o politické reformě, které skončilo drtivým vítězstvím ve prospěch monarchie a reform, čímž byly vytvořeny předpoklady přechodu k demokracii. Juan Carlos I. je dodnes výraznou autoritou ve státě, kterou získal v době úspěšného přechodu k demokracii. Tato úspěšná tranzice systému se výrazně promítla do struktury stranického systému. Bakalářská práce analyzuje stranický systém v jeho jednotlivých fázích.

První kapitola práce se věnuje představení dělení stranických systémů podle Giovanniho Sartoriho. Sartori [2005] rozděluje stranické systémy do sedmi tříd. Východiskem jeho typologii je rozdělení podle počtu relevantních stran a do tohoto kritéria zapojuje ještě kritérium ideologie. Pro určení relevantní strany Sartori používá koaliční potenciál a vyděračský potenciál. Sartori klade důraz na ideologickou vzdálenost mezi jednotlivými aktéry a na ideologickou intenzitu. Stranické systémy dělí na systém jedné strany, systém hegemonní strany, systém predominantní strany, systém dvou stran, systém omezeného pluralismu, systém extrémního pluralismu a

atomizovaný systém. Systém jedné strany a systém hegemonné strany Sartori řadí mezi nesoutěživé systémy. Ostatní systémy patří do systému soutěživého.

Druhá kapitola se zabývá samotným vývojem stranického systému od přechodu k demokracii do posledních voleb konaných v roce 2015. Nejprve se zaměřím na přechod k demokracii a strany, které se v tomto období v systému vyskytovaly. Představím stranu Unie demokratického středu (*Unión de Centro Democrático*, UCD), která zvítězila v prvních svobodných volbách. V této části také zmíním osobu Adolfa Suáreze, který vedl stranu UCD a stal se demokraticky zvoleným španělským premiérem v období tranzice. Dále budu představovat chronologicky volby. U každých se zaměřím na základní informace o vítězi voleb, poraženém, jak volby probíhaly. Budu se zabývat situací před i po volbách, zaměřím se na vztahy mezi stranami. V kapitole představím Sociálně dělnickou stranu Španělska (*Partido Socialista Obrero Español*, PSOE), která zvítězila ve volbách od roku 1982 až do roku 1996 a poté se do vedení státu vrátila po překonané krizi v roce 2004. V této části kapitoly se zmíním o Felipu Gonzálezovi, který byl v čele PSOE do roku 1996 a za jeho vedení stát vstoupil do Evropské unie a do NATO. José Luis Rodríguez Zapatero vedl stranu do voleb v roce 2004, které byly pro stranu úspěšné. Předsedou strany byl až do roku 2011, kdy oznámil rozpuštění parlamentu a konání předčasných voleb. Dále představím Lidovou stranu (*Partido Popular*, PP), která převzala vedoucí úlohu ve státě po roce 1996 a udržela si jí do roku 2004, kdy nedokázala překonat krizi vyvolanou událostmi spojenými s atentátem na příměstskou dopravu v Madridu, do čela státu se vrátila vítězstvím v předposledních volbách v roce 2011. V souvislosti s touto stranou se objeví i osoba José María Aznara, který vedl stranu v jejím prvním úspěšném období do roku 2004. Nejvýraznějším počinem v tomto období je vstup Španělska do eurozóny a s tím související poměrně dobrá ekonomická situace v zemi. Druhou osobou, která vedla stranu PP a kterou představím je Mariano Rajoy, jenž vede stranu od roku 2004 dodnes. Poslední část kapitoly se zabývá posledními konanými volbami a jejich dopadem na podobu stranického systému. Volby se konaly 20. 12. 2015. Před volbami bylo zřejmé, že voliči jsou nespokojeni s ekonomickou a sociální situací ve Španělsku a výsledky voleb budou pro dvě hlavní strany ne tak dobré jak bylo zvykem z předchozích voleb. Voliči byli nespokojeni s vládou dvou stran, které se při krizi

vyměnily, ale nepřineslo to významnější změnu ve směřování Španělska. Volbám předcházela kampaň, která se v mnoha směrech odlišovala od kampaní známých z předchozích voleb. Za krize se ve Španělsku začaly objevovat nové strany, které se snaží svými programy přilákat nespokojené voliče. Největšími novými stranami jsou Občané (*Ciudadanos*) a Můžeme (*Podemos*). Obě strany jsou nově založené a kontrastují se zavedenými stranami PP a PSOE, které vládly od roku 1982.

Práce je jedinečnou případovou studií. Cílem práce je zařadit španělský stranický systém do typologie stranických systémů. Giovanniho Sartoriho a zaměřit se na to, s jakou úspěšností je možné stranický systém zařadit a případně jaké jsou jeho zvláštnosti, které brání úplnému zařazení. Pokusím se zhodnotit jednotlivé fáze vývoje španělského stranického systému. Také zhodnotím význam posledních konaných voleb. Domnívám se, že stranický systém je v některých fázích natolik specifický, že nepůjde zařadit do Sartoriho typologie. Především se jedná o povolební situaci po posledních volbách. Cílem práce je zařadit jednotlivé volby do Sartoriho typologie a zjistit zda se vyskytují případy kdy jdou volby zařadit obtížně nebo vůbec.

Španělským stranickým systémem se zabývá mnoho autorů a existuje dostatek zdrojů na toto téma. Používám jak literaturu, tak i prameny, které jsou politologické a historické. Současně pro mou práci jsou důležité elektronické zdroje. Elektronické zdroje budou použity z důvodu své aktuálnosti především v podkapitole, která se týká posledních konaných voleb v roce 2015.

V práci jsem používala knihu Giovanniho Sartoriho *Strany a stranické systémy*. Autor knihy je významným teoretikem demokracie a jeho rozdělení stranických systémů je široce přijímáno. Sartori vychází z Maurice Duvergera a Jeana Blondela, jejichž teorie rozšířil o nové kategorie a přinesl nejobsáhlejší typologii stranických systémů. V knize jsem čerpala především z druhé části nazvané *Soutěživé systémy*. Kniha mi poskytla základní teoretický rámec mé bakalářské práce.

Další publikací, ze které jsem čerpala, je kniha *Contemporary Spanish Politics* od Josého M. Magoneho. Magone, který je uznávaným profesorem zabývajícím se především komparativní politikou a politikou jihoevropských zemí, v knize představuje současnou španělskou politiku z více pohledů. Nejvíce jsem čerpala z

kapitol, kde Magone mapuje historii španělské politiky po smrti Franciska Franka a z kapitol zabývajících se stranickým systémem.

Publikace, kterou v práci také často používám, je kniha od autorky Blanky Říkové a kolektivu. V této publikaci jsem využívala kapitolu napsanou autory Vladimírou Dvořákovou a Jiřím Kuncem s názvem *Španělsko: královská cesta k demokracii a státu autonomií*. Oba autoři jsou významnými osobami české politologie a zabývají se i politologií komparativní. Kapitola mi byla přínosná především pro volby do roku 2008 a pro vývoj jednotlivých stran.

Další používaným zdrojem je kniha od Víta Hlouška, Maxmiliána Strmisky, Lubomíra Kopečka a Romana Chytilka. Publikace nese název *Politické strany moderní Evropy* a analyzuje stranicko-politické systému různých zemí včetně španělského stranického systému.

2. Seznam zkratek

BNG.....Bloque Nacionalista Galego.....Galicijský národní blok

CDS.....Centro Democrático y Social.....Demokratický a sociální střed

CiU.....Convergencia i Unió.....Konvergence a Jednota

ERC.....Esquerra Republicana de Catalunya.....Republikánská levice Katalánska

ETA.....Euskadi Ta Askatasuna.....Baskicko a jeho svoboda

IU.....Izquierda Unida.....Sjednocená levice

NATO.....North Atlantic Treaty Organization.....Severoatlantická aliance

PNV (EAJ-PNV).....Partida Nacionalista Vasco.....Baskická národní strana

PP.....Partido Popular.....Lidová strana

PSOE.....Partido Socialista ObreroEspañol..... Sociálně dělnická strana Španělska

UCDUnión de CentroDemocrático.....Unie demokratického středu

UGT.....Unión General de Trabajadores.....Všeodborový svaz pracujících

UPyD.....Unión Progreso y Democratia.....Jednota pokroku a demokracie

USDE.....Unión Social Democráta Española.....Sociálně demokratický svaz Španělska

3. Typologie stranických systémů dle Giovanniho Sartoriho

Teoretikem, jehož rozdělením stranických systémů se budu zabývat je Giovanni Sartori. Sartori přichází s minimální definicí strany: „Strana je jakákoliv politická skupina identifikovaná pomocí oficiálního názvu, která se představuje ve volbách a je schopna umístit své kandidáty prostřednictvím voleb (svobodných nebo ne) do veřejných úřadů“ [Sartori 2005: 72]. Minimální definice je přínosná jen pokud dostačuje k určení předmětu. Toto kritérium podle Sartoriho u mnoha minimálních definic není dodrženo, tím minimální definice neplní svou funkci. Sartori čerpá z minimálních definic různých autorů, především Lasswella a Kaplana, Riggsa a Jandy. Sartori klade důraz na stranický pluralismus. Pokud by pluralismus neexistoval, neexistoval by ani celkový demokratický systém ve státě. „Pokud je strana částí, vyplývá z toho, že celek nemůže být zastoupen nebo tvořen jenom jednou stranou, ačkoli z toho nevyplývá, že by se každá strana měla chovat sama jako část pro sebe, jako část bez vztahu k celku. A rámec část-celek platí také naopak pro odůvodnění jediné strany nebo systému státostrany: Pokud je strana část, je to špatná strana, a pokud celek nesplývá se svojí dobrou částí, je to falešný celek [Sartori 2005: 75]. Strany jsou podle Sartoriho náchylné ke dvěma typům chování, které je stojí jednotnost. Zaprvé je to přílišné stranictví a frakcionářství nebo za druhé přílišný unitarismus a monopol. Strany jsou úspěšné, jen pokud dokážou vyvažovat stranictví a nestrannou vládu, loajalitu ke státu a loajalitu ke straně a v neposlední řadě zájem strany a obecný zájem [Sartori 2005: 72-75].

Sartori tvrdí, že rozlišování stranických systémů podle počtu stran na jednostranický, dvoustranický nebo vícestranický, není dostačující, ale vychází z něj a dále vyčleňuje typy stran. Také kritizuje příliš mnoho klasifikací a typologií stranických systémů, které nepřinášejí do problematiky vysvětlení. Sartori jasně říká, že na počtu stran ve stranickém systému záleží. Počet stran ukazuje na míru fragmentace systému a ukazuje složitost systému interakčními proudy. Sartori vyzdvihuje důležitost určení relevance stran. Koaliční potenciál strany je dalším důležitým měřítkem její síly. Sartori přichází s pravidlem, kdy malou stranu lze označit za irelevantní, pokud je po dostatečně dlouhou dobu nadbytečná a pokud není potřebná a užitečná pro vládní

většinu. Naopak s malou stranou je nutné počítat, pokud je schopná určovat vládní většinu. Aby toto pravidlo fungovalo, musí být malá strana orientovaná na vládu a je ideologicky přijatelná pro koaliční partnery. Doplněním pravidla prvního je pravidlo druhé, kdy strana je relevantní, pokud je schopná ovlivnit taktiku stranické soutěže [Sartori 2005: 124-128].

Sartori vyčleňuje v nesoutěživých systémech systém predominantní strany. Systém je výsledkem přílišné fragmentace všech ostatních stran. Jedna strana sama a po delší dobu ovládá absolutní většinu v parlamentu. Sartori uvádí na základě rozšíření základního systému podle počtu stran, sedm tříd stranického systému: třída jedné strany, třída hegemonní strany, třída predominantní strany, třída dvou stran, třída omezeného pluralismu, třída extrémního pluralismu, třída atomizovaná. Sartori rozšířil tradiční jednostranickou třídu do tří kategorií, a stejně tak rozšířil i tradiční vícestranickou třídu do tří kategorií. Tato klasifikace stále není dostatečná a je nutné přejít od kritéria počtu ke kritériu ideologie. Pokud jsou politická zřízení fragmentovaná ale ne polarizovaná, jsou zařazeny do typu ideologicky umírněného pluralismu. Jsou-li fragmentované a polarizované, jsou zařazeny do ideologicky polarizovaného pluralismu. Klasifikace je změněná od klasifikace početní tím, že třída omezeného pluralismu je přejmenována na umírněný pluralismus a třída extrémního pluralismu je přejmenována na polarizovaný pluralismus [Sartori 2005: 129-132].

Polarizovaný pluralismus, umírněný pluralismus, dvoustranický systém a systém predominantní strany jsou systémy soutěživé. Systém jedné strany a systém hegemonní strany jsou systémy nesoutěživé. Polarizovaný pluralismus je systém s více než pěti stranami, které jsou relevantní. Prvním charakteristickým znakem je přítomnost relevantních antisystémových stran. Často je tato opozice komunistická či fašistická. Definice antisystémovosti se v čase mění a je nejednotná. Sartori zdůrazňuje, že antisystémovou stranu je nutné brát z širokého hlediska, od odmítání po protest. Stranu lze chápat jako antisystémovou, když vystupuje proti stávajícímu režimu a reprezentuje cizí ideologii. Antisystémová strana není stranou revoluční. Druhým charakteristickým bodem je existence dvoustranných opozic. Opozice se navzájem vylučují a nemohou se spojit v jednotnou opozici. Již z prvních dvou charakteristických bodů je možné určit polarizovaný pluralismus, ale jsou další

charakteristické body, které nejsou o nic méně důležité. Třetím charakteristickým bodem je středové umístění strany nebo skupiny stran. Strany umístěné ve středu spektra systému mají speciální funkci mediace, umírnění. Čtvrtým charakteristickým bodem je samotná polarizace. Ideologická vzdálenost je vysoká a není možný konsenzus. Polarizace vysoce souvisí s obsazeným středovým bodem systému. Tím, že je obsazena středová oblast, dodává systému odstředivé sklony [Sartori 2005: 135-142]. Pátým charakteristickým bodem je převaha odstředivých sil nad dostředivými. Šestým charakteristickým bodem je ideologická rozštěpenost jednotlivých stran. Sartori zdůrazňuje mentální aspekt ideologie, strany mohou být ideologicky silně motivované, nebo naopak je pro ně ideologie nepodstatná a jen ji využívají. Oba typy stran se snaží získat převahu díky ideologickým argumentům. Stranický systém překonává svou atomizaci, s postupem času se stávají strany zavedenými. Zavedené strany se snaží usměrňovat ideologickou rozštěpenost a to především, aby si strany na jednu stranu nebyly příliš podobné nebo na druhou příliš rozdílné. Druhým důvodem usměrňování rozštěpenosti je přežití stran v polarizovaném pluralismu, kdy většina stran je malých. Sedmým charakteristickým bodem je přítomnost nezodpovědných opozic. Opozice si je vědoma malé šance na vládnutí, slibují změnu systému, která nebude s největší pravděpodobností vykonána. Osmým a posledním charakteristickým bodem polarizovaného pluralismu je politika trumfování oponenta. Strany slibují změny, které nemohou splnit a navzájem se předhánějí ve stále méně splnitelnými reformami. Sartori neříká, že polarizovaný pluralismus je nutně odsouzen k nefunkčnosti nebo sebedestrukci, ale bude obtížné překonat krize [Sartori 2005: 142-146].

Umírněný pluralismus zahrnuje tři až pět relevantních stran, proto se označuje jako omezený pluralismus. Hlavním znakem umírněného pluralismu je koaliční vláda. Nutnost vytvoření koaliční vlády vychází z počtu tří a více stran, kdy ani jedna nedosáhne ve volbách absolutní většiny. V systému se vyskytují i menšinové jednostranické vlády, ale tyto vlády jsou spíše výjimečné a značí skrytou koalici nebo dohodu o dočasné vládě. Sartori tvrdí, že menšinové jednostranické vlády jsou vládami slabými, i když se nejedná o vlády krátkodobé. Struktura umírněného pluralismu je bipolární, v systému se většinou nachází bipolární uspořádání uskupení.

Převažují síly dostředivé nad silami odstředivými, systém vede k umírněné politice. Sartori pro přehlednost srovnává znaky umírněného pluralismu s předchozím extrémním pluralismem. V umírněném pluralismu chybí antisystémové strany a bilaterální opozice. Všechny strany v umírněném pluralismu jsou orientovány na vládnutí. Opozice se může sjednotit do jednoho celku a vytvořit tak unilaterální opozici a nezáleží na tom, na jakém konci ideologického spektra se nachází. Systém je charakteristický malou ideologickou vzdáleností mezi stranami. Sartori také představuje segmentovaný pluralismus jako specifický typ umírněného pluralismu, vyskytující se ve společnostech s více segmenty populace [Sartori 2005: 185-193].

Dvoustranické systémy jsou podle Sartoriho nejméně komplikovaným systémem. Čistý bipartismus se ve světě téměř nevyskytuje. Problémem určení bipartismu je počet stran, kdy stranu počítat jako relevantní a kdy je strana natolik marginální, že není možné ji do systému započítat. Vlastnosti charakteristické pro bipartismus jsou vláda jedné strany, ale nejedná se o predominantní stranu. Strany se střídají ve vládě, navzájem si alternují. Bipartismus funguje jen v málo případech, musí být zachován malý ideologický rozptyl stran. Sartori předpokládá, že bipartismus nevznikl náhodně, ale je taktikou dvou silných stran, které si tak snaží udržet své postavení [Sartori 2005: 199-207].

Další kategorií stranických systému je systém predominantní strany. Sartori vymezuje svůj typ predominantní strany vůči dominantní straně jiných autorů. Systém predominantní strany patří do pluralismu. Strany mimo stranu predominantní existují. Jedné straně se daří získávat po delší dobu absolutní většinu mandátů v parlamentu. Sartoriho přesná definice predominantní strany: „Systém predominantní strany je jím v tom rozsahu a potud, pokud jeho hlavní strana stále získává podporu vítězné většiny voličů (absolutní většinu mandátů)“ [Sartori 2005: 212]. Predominantní strana může přestat být predominantní v každých volbách, její postavení není zachyceno v zákonech nebo ústavě. Sartori přiznává, že definice není ve všech případech přesná a je možné snížit práh absolutní většiny u těch zemí, kde se absolutní většina neuplatňuje. Druhou nepřesností v definici je, jak dlouhé období je nutné k tomu, aby byla strana označena za predominantní. Sartori tvrdí, že tři po sobě jdoucí absolutní

většiny ve volbách, stačí k označení predominantní strany, ale jen ve stabilním systému [Sartori 2005: 208-214].

V systému jedné strany může existovat jen jedna strana. Sartori určuje tři modely systému jedné strany, jednostranický totalitní systém, jednostranický autoritářský systém a jednostranický pragmatický systém. Totalitní systém představuje absolutní zapojení strany do života populace. Strana ovládá celou společnost do nejmenších detailů. Totalitní strana je silně ideologická. Autoritářská strana není silně ideologická a není tolik rozšířená do společnosti jako strana totalitní. Autoritářská strana omezuje politickou aktivitu poražených stran. Jednostranický pragmatický systém není založen na ideologii, ale na výhodnosti. Pragmatická strana má nejnižší donucovací schopnost a nemá ideologickou soudržnost [Sartori 2005: 224-234].

Systém hegemonické strany je systém jedné strany, ve kterém se vyskytují i strany další. Strany jsou ale druhořadé, méně důležité, a často se vyskytují jako alibi pro jednu hlavní stranu. Systém má vypadat jako pluralistický, ale ve skutečnosti je to systém hegemonický. Jev, kdy začnou vznikat nové strany, může znamenat přechod systému k pluralismu. Hegemonická strana nedovoluje stranickou soutěž a zůstane u moci, ať je oblíbená či nikoli. Subtypy jsou ideologická hegemonická strana a pragmatická hegemonická strana. V prvním subtypu se vyskytují satelitní strany, které mohou sdílet moc, ale de facto se na ní nepodílejí. Pragmatická hegemonická strana se vyznačuje svou orientací na výhodnost [Sartori 2005: 234-238].

Tabulka č. 1: Sartoriho typologie stranických systémů (systémy relevantní pro bakalářkou práci)

Polarizovaný pluralismus	Omezený pluralismus	Dvoustranické systémy	Predominantní strana
System s více než pěti stranami, které jsou relevantní	Tři až pět relevantních stran	Vláda jedné strany	Strany mimo stranu predominantní existují
Přítomnost relevantních antisystémových stran	Koaliční vláda	Střídání vládnoucích stran (alternace)	Absolutní většinu mandátů v parlamentu
Existence dvoustranných opozic	Bipolarita	Malý ideologický rozptyl stran	Postavení není zachyceno v zákonech nebo ústavě
Středové umístění strany	Převažují síly dostředivé	Absolutní většina	Tři po sobě jdoucí absolutní většiny ve volbách
Polarizace	Vede k umírněné politice		
Převaha odstředivých sil nad dostředivými	Antisystémové strany a bilaterální opozice		
Ideologická rozštěpenost jednotlivých stran	Strany orientovány na vládnutí		
Přítomnost nezodpovědných opozic	Malou ideologickou vzdáleností		
Politika trumfování oponenta	Opozice se může sjednotit do jednoho celku		

4. Vývoj stranického systému

4.1 Konec Frankova nedemokratického režimu

Francisco se dostal k moci díky občanské válce, která probíhala v letech 1936 až 1939. Frankův nedemokratický režim se vyznačoval absencí programu, zásahy do ekonomické sféry státu, izolacionismem. Spolupráce s církevní organizací Opus Dey, byla typická pro nedemokratický režim. Země za čtyřicet let Frankovy diktatury prošla hlubokými socio-ekonomickými změnami. Tyto změny byly také jedním z důvodů, proč přechod k demokracii se obešel bez násilí [Chalupa 1997: 13, 39, 43].

Francisco se dlouhou dobu nevyjadřoval o svých úmyslech ohledně nástupnictví. V memorandu s názvem Úvahy o použití článku 6 zákona o nástupnictví, bylo jasně rozhodnuto a dalším směřování Španělska. V lednu 1969 byl informován, osobně Franciskem Frankem, princ Juan Carlos o neodvolatelném rozhodnutí. Od roku 1968 byl hlavní muž režimu viditelně nemocný a jeho zdravotní stav se zhoršoval. Francisco Franko si stále udržoval svou autoritu. Juan Carlos se prohlašoval za stoupence monarchistického způsobu vlády a nikoli restaurace a byl ochoten přijmout své jmenování jako nástupce, aniž by bral ohled na nároky svého otce. Zákon, který stanovoval prince jako nástupce, byl připraven a parlament byl svolán na 17. července 1969. Jmenování Juana Carlose znamenalo definitivní ukončení snah o nástup na trůn jeho otce Juana de Borbóna [Bachoudová 2000: 472-475].

Se jmenováním Juana Carlose za nástupce Franka, ale nesouhlasili všichni stoupenci nedemokratického režimu. Jedním z nejvýraznějších odpůrců bylo Hnutí a José Solís Ruiz, bývalý ministr frankistické vlády. Odpůrci jmenování se snažili dostat do médií skandály, které měly poukázat na problémy přinášející vnášení liberalismu do ekonomické oblasti státu. Tyto skandály se propojily s krizí sociální a začínající krizí politickou. Francisco Franco byl ke krizi ve státě skeptický a především byl skeptický k médiím a jejich zprostředkování krize. 16. října bylo Frankovi předáno memorandum na odvolání mnoha členů vlády. Franko téměř se vším souhlasil, tímto krokem z vlády odešlo mnoho jemu blízkých důvěrníků. Na konci roku byla nespokojenost veřejnosti s teokratickým zřízením natolik rozsáhlá, bylo nutné předat některé Frankovy funkce do rukou vlády a do rukou Carrera Blanco. Carrero Blanco měl obtížnou pozici, kdy se snažil o pozvolný přechod od frankismu k postfrankismu.

V započaté fázi postfrankismu měl Carrero Blanco jako hlavní úkol přistoupit ke změnám plánovaným ústavním zákonem. V této době byl Francisco Franko již velice nemocný a nedokázal se rozhodovat dostatečně rychle a efektivně. Důsledkem čehož, byly ochromeny instituce řízení státu. Franko ale stále dohlížel nad výchovou Juana Carlose. Autoritářský vládce Španělska nepojal sebemenší pochybnost o úmyslech Juana Carlose s budoucností režimu a byl přesvědčen, že Juan Carlos půjde v jeho stopách [Bachoudová 2000: 475-483].

Na začátku sedmdesátých let se začaly objevovat problémy režimu v širším rozpětí než doposud, v některých oblastech se Španělsku podařilo uspět, například úspěšné podepsání preferenční dohody s Evropským hospodářským společenstvím¹. Zároveň se stupňovaly útoky baskické organizace ETA, která organizovala řadu atentátů. Organizace ETA se tehdy těšila široké podpoře v baskickém i zahraničním veřejném mínění i v národní opozici. Mnozí v ní viděli jedinou sílu schopnou čelit režimu na lidovém základě. Mnohdy v soudních síních padaly rozsudky smrti [Preston 2001: 639]. Vláda tím chtěla ukázat svou rozhodnost bojovat vůči terorismu. Problémem byly protesty proti vojenské jurisdikci uvnitř armády. Roztržka uvnitř armády se přenesla i do ulic, kde probíhaly masivní demonstrace. Režim odpověděl 17. prosince manifestací na podporu Franka na náměstí Plaza de Oriente v Madridu jako protest proti šířící se proti španělské propagandě. Krize se ale nevyřešila a výjimečný stav umožňoval pořádkovým silám dopouštět se pod ochranou zákona barbarství, které ještě více rozdělovalo obyvatelstvo a posilovalo nenávist ve společnosti. I španělská církev přešla do opozice vůči vládě [Bachoudová 2000: 495-498].

Franco byl stále více neschopný efektivně řídit stát a tím blokoval funkci vlády, která nemohla zasahovat tam, kde to bylo za krize nejvíce potřebné. Spolupracovníci Franka nutili, aby jmenoval předsedu vlády schopného vykonávat odpovědnost místo něho a přijal naléhavá rozhodnutí. Od zákona z 30. ledna 1938 byly funkce hlavy státu a hlavy vlády spojeny. Ve stavu, v jakém Franko byl, nebylo možné tento zákon dále dodržovat, a proto byl vypracován zvláštní zákon nazývaný Výsady, který byl odhlasován 12. července 1972 a podle kterého se funkce hlavy státu a funkce předsedy vlády rozdělily a byly na sobě nezávislé. Zákon obsahoval také domluvu, že pokud to

bude nutné, funkce se opět spojí. Dokument obsahoval mnoho dalších dílčích pravidel a norem. Opatření, jež se měla učinit v případě úmrtí, byla hotová. Do funkce místo předsedy vlády byl dosazen Carrero Blanco. Blanco byl nucen vládnout téměř výhradně sám, Frankův zdravotní stav se stále zhoršoval. Carrero Blanco navrhl vládu, která měla uchovávat frankistický odkaz. Vláda, ale nefungovala dlouho, 20. prosince 1973 byl na Carrera Blanka spáchán atentát, kterému podlehl. Franko neměl možného nástupce po Carrerovi Blankovi. Arias Navarro, nový předseda vlády, představil program liberalizace veřejného života, zákon o politických sdruženích a nezávislost pracujících na oficiálních odborech [Bachoudová 2000: 502-507].

První polovina sedmdesátých let, poslední léta nedemokratického režimu, se vyznačovala výrazným zatlačováním církve z veřejného života. Strach ve společnosti byl zřejmý, ale tisk přesto dokázal nepřímo vyjadřovat znepokojení obyvatelstva. Tisk přebíral aktuality ze sousedních zemí, aby ještě více podpořil nespokojenost. V Portugalsku se odehrál 26. dubna státní převrat generála Spinosy proti portugalskému prezidentovi Caetanovi. Ve Španělsku byly navázány vztahy s Caetanem, o němž si lidé mysleli, že bude pokračovat v salarizmu. Předání moci nemocného Salazara do rukou Caetana, bylo považováno za zdařilý příklad toho, co by se mohlo odehrát ve Španělsku. Obavy byly především z postavení armády, která měla dobrou pozici pro státní převrat. V roce 1974 byl Frankův zdravotní stav natolik vážný, že nemohl nadále vykonávat svou funkci. Franko se svých pravomocí vzdát nechtěl, několikrát pověřil Juana Carlose vládou, když je jeho zdravotní stav zlepšil, vrátil si pravomoce. Avšak při ropném šoku, nepřetržitých vlnách stávek se zaměřoval na trestání teroristů a osob odpovědných za tisk svobodných informací. Na konci roku 1974 byla vláda státu plně ochromena. Nikdo nechtěl svými kroky postupovat proti Frankovi. Na jaře roku 1975 se změnila vláda, ale situace zůstala stejná. Dne 20. srpna 1975 byl uveřejněno vládní nařízení o prevenci terorismu, které pobouřilo všechny odpůrce režimu, kteří se dokázali sjednotit. Dvě sdružení, Demokratická junta Španělska (*Junta Democrática de España*) a Platforma demokratické shody (*Platforma de Convergencia Democrática*), byla hlavními sjednotiteli odpůrců nedemokratického režimu. Demokratická junta Španělska byla složena z převážně levicově smýšlejících sdružení a osob. Členové byly Komunistická strana Španělska, Dělnická komise, socialistická

skupina Tierna Galvána a další významné osobnosti. K Juntě se zpočátku připojil dokonce i karlistický претенdent trůnu don Carlos Hugo, který sympatizoval se socialistickým postojem. O několik měsíců později vytvořily opoziční demokratické skupiny, jež nevstoupily do Junty, druhé sdružení, Platformu demokratického sblížení, která zahrnovala PSOE (Španělskou socialistickou dělnickou stranu, *Partido Socialista Obrero Español*), UGT (Všeodborový svaz pracujících, *Unión General de Trabajadores*) a Katalánské socialistické strany, Demokratickou levičnickou stranu Ruize Giméneze, Rodruejův USDE (Sociálně demokratický svaz Španělska) a baskické nacionalistické strany (Baskickou národní aliancí a Baskickou národní stranou). 30. října 1975 byl zdravotní stav Franciska Franka natolik vážný, že bylo rozhodnuto převést pravomoci hlavy státu na Juana Carlose. Francisko Franko zemřel o necelý měsíc později [Bachoudová 2000: 509-518; Serrano 1995: 754-755].

4.2 Dokončení tranzice a dvě vlády Adolfa Suáreze

Juan Carlos byl chápán jako pokračovatel Frankova nedemokratického režimu. K tomuto názoru přispíval fakt, že byl Frankem vychováván. 22. listopadu 1975 složil Juan Carlos přísahu jako španělský král. Projev, který Juan Carlos přednesl při svém jmenování, byl širokým programem jeho vlády. Arias Navarro byl potvrzen ve funkci šéfa vlády i přesto, že kabinet byl z velké části obměněn a připojili se k němu reformní politikové z období posledních let Frankovy vlády. V kabinetu byli přítomni i konzervativní frankisté. Kabinet byl silně polarizován a nebylo zřejmé, zda bude moci efektivně fungovat. Navarro postupoval, ve svých požadavcích a projevech velice pozvolna, čímž se dostal do rozporu s frankistickou opozicí i se svými ministry, kteří prosazovali reformu. Jednotný byl kabinet v otázce koncepce reformy. Reforma měla být uskutečněna postupnými kroky, které budou akceptovat samotné instituce. Od vlády se očekávala reforma, jež by před nadcházejícími volbami upravila zastupitelský systém. K tomuto účelu byla vytvořena smíšená komise vlády a Národní rady Falangy. Reforma ale přinesla jen dílčí změny. Omezila se na úpravu trestního zákoníku, který nově povoloval politické strany s výjimkou komunistických a separatistických stran, zřízení dvoukomorového systému a úpravu práva na shromažďování a demonstrací. Reforma se nezabývala nadcházejícími všeobecnými volbami ani reformy volebního zákona. Byly uznány dosud nelegalizované strany, Demokratická levice Ruize

Jiméneze a Lidově demokratická federace Gila Roblese [Serrano 1995: 757-760; De Vilallonga 1995: 216].

Hospodářská krize se začala projevovat ve vzrůstající nespokojenosti obyvatelstva k vládě, která krizi téměř neřešila. Nespokojenost vyústila v novou vlnu stávek a demonstrací. Tato situace byla pro vládu problémová, stále platila frankistická legislativa nařizující represe a útoky proti demonstrantům. Největší demonstrace, která se proměnila v boje mezi demonstrujícími a policií, byla ukončením reformismu Navarrovy vlády, který se vyznačoval opatrným postupem. Dne 26. března 1976 se organizace Demokratická junta a Platforma spojily v organizaci s názvem Demokratická koordinace, známou jako Plata-junta. Situace mezi vládou a opozicí byla složitá a bylo zřejmé, že není možné nalezení smírného řešení. Stále více se ukazovalo, že jediným arbitrem situace je král, který měl podporu armády a mezinárodní sympatie. Král se snažil otevřít Španělsko světu a upevňovat nový obraz monarchie při svých cestách do vnitrozemí poloostrova a navazoval vztahy s konzervativní opozicí. Reforma byla definitivně zamítnuta 28. ledna 1976 a Arias Navarro podal demisi [Serrano 1995: 757-760; De Vilallonga 1995: 216].

Dne 7. července 1976 jmenoval král předsedou vlády Adolfa Suáreze. Adolfo Suárez byl politikem většině obyvatel zcela neznámý a nevzbuzoval v nich důvěru. Vláda se opírala o dva vicepremiéry, vojenského, funkci zastával generálporučík Santiago, a politického, pozici zastával Osorio. Suárezova vláda se snažila odstranit překážky na cestě ke skutečné reformě demokratickým směrem. Nejprve se vláda snažila o otevřený dialog s nejvýznamnějšími představiteli Demokratické koordinace. Cílem těchto dialogů bylo získat podporu pro reformu, která by bez ní neměla šanci projít kortesy. Suárez současně reformu upravil vložением demokratických záruk místo frankistické kontinuity, tímto krokem byla reforma pro mnoho představitelů přijatelnější [Serrano 1995: 761-763].

Zlepšení nálad ve společnosti bylo zřejmé a pomohla mu červencová amnestie a zrušení Tribunálu pro veřejný pořádek. Záměrem krále bylo transformovat politický systém demokraticky. Opozice prosazovala jiné řešení, král měl svými dekrety odstranit stávající systém a nahradit jej zcela novým systémem, který by byl přijat ústavodárným shromážděním. Adolfo Suárez se přiklonil ke králi, legitimitu pro změnu

režimu je možné získat jen při souhlasu veřejnosti. Suárez se rozhodl pro novou formu reformy, která byla zveřejněna 11. září 1976. Reforma byla vystavěna na demokratických základech. Obsah reformy byl rozčleněn do tří článků. První článek odděloval pravomoci, vytvářet zákony přísluší kortesům, král zákony schvaluje a vydává. Druhý článek ustanovil činnost budoucích kortesů na dvoukomorovém základě (sněmovna a senát). Sněmovna bude tvořena poslanci zvolenými všeobecnou volbou, senát bude tvořen senátory ze čtyř pětin demokraticky volenými podle územního principu a jedna pětina bude jmenována králem. Délka funkčního období byla stanovena na čtyři roky. V článku bylo zakotveno, že předsedy kortesů a Rady království jmenuje král. V článku tři byl zakotven postup při konstituční reformě. Tu mohla iniciovat vláda nebo sněmovna, pokud bude návrh schválen absolutní většinou členů každé z obou komor. Před schválením zákona o konstituční reformě může král vypsát o tomto návrhu celonárodní referendum. Článek pátý upravoval možnost krále vyhlásit celonárodní referendum při politickém problému, výsledky referenda mají být závazné pro všechny státní orgány. Reforma byla kritizována z pozic opozice, která se s postupující tranzicí systému stávala stále více marginální. Reforma byla v listopadu 1976 schválena 435 hlasy, 59 hlasů bylo proti a 13 se hlasování zdrželo. Po úspěšném projití kortesy, vláda vyhlásila na 15. prosince 1976 referendum. Referenda se zúčastnilo 77,4 % voličů. Z nich 94,2 % bylo pro přijetí návrhu politické reformy. Záporné hlasy byly 2,6 % a 3 % tvořily prázdné hlasovací lístky [Serrano 1995: 761-763].

Hlavní překážkou normalizace demokratického systému nyní představoval případ Komunistické strany Španělska. Komunistická strana byla zakázána. V době příprav na svobodné, demokratické volby, které měly být uplatněním a vyústěním schválené politické reformy, ohrožovalo zamítavé stanovisko k povolení Komunistické stany Španělska úspěšný přechod k demokracii. Kortesy odsouhlasily legalizaci většiny dříve zakázaných stran s výjimkou stran totalitního rázu. Nejvyšší soud, který měl rozhodnout o legalizaci strany, ale nerozhodl a případ předal ministerstvu vnitra. Suárez učinil rázný krok a dne 9. dubna 1977 legalizoval vládním nařízením Komunistickou stranu Španělska. Toto rozhodnutí vyvolalo vlnu nevole od armády i od frankistů. Vláda projednala s opozicí nový volební zákon a byl přijat poměrný

system zastoupení a d'Hondtův system přepočtu hlasů na mandáty [Serrano 1995: 764-765].

V průběhu volebního procesu došlo k posílení nové politické strany, založené José Mariem de Areilzou. Nová politická strana se jmenovala Unie demokratického středu (UCD), do jejíž čela se po José Marovi Areilzovi dostal Adolfo Suárez. Strana se skládala z více menších uskupení sociálních demokratů, křesťanských demokratů a demokratické levice [Serrano 1995: 765].

4.3 Volby 1977

Všeobecné volby se konaly 12. června 1977, byly to první všeobecné volby od roku 1936. Volby se konaly v době, kdy ještě nebyl dokončen proces tranzice státního systému do plné demokracie. Volební účast byla 79,8 %. Výsledky potvrdily umírněný postoj španělského obyvatelstva. Extrémní pravice, Národní aliance 18. července, získala necelou jednu desetinu procenta odevzdaných hlasů. Krajní levice obdržela také málo hlasů a získala jedno křeslo ve sněmovně a jedno křeslo v senátu, nejvíce hlasů získala v Baskickém regionu. Frankistická skupina Lidová aliance dostala 8 % hlasů a šestnáct křesel ve sněmovně. Eurokomunistická skupina Santiaga Carrilla získala méně než 9 % hlasů. Vítězi voleb byla Unie demokratického středu (UCD) se 34,5 % hlasů a PSOE², která získala 28,5 % hlasů. Byl to úspěch především dvou vedoucích představitelů stran Adolfa Suáreze a Felipe Gonzáleze. Volby přinesly osm % hlasů skupině Lidové alianci, která se dokázala odpoutat od svého zařazení do minulého nedemokratického režimu. Lidová aliance vznikla v roce 1976 jako spojení několika pravicových stran. Strana byla silně propojena s frankistickým režimem, to jí v počátcích tranzice příliš nepomáhalo. Před volbami v roce 1977 byla Lidová aliance utvářena sedmi stranami, Spojenou stranou lidové aliance, Španělskou demokratickou akcí, Španělským národním svazem, Regionální akcí Katalánska, Katalánskou jednotou, Demokratickou stranou a Jednotou Lleidy [Strmiska, Chytilík 2005: 360].

Král zahájil zasedání kortesů 22. července 1977 a již od počátku se projevovaly jako ústavodárný orgán. Vláda se zaměřila na problémy, které byly kvůli politické

² Strana byla založena v roce 1879 okolo jádra nespokojené dělnické třídy vedené Pablo Iglesiasem. Za nedemokratického režimu byla strana zakázána a většina představitelů odešla do exilu. Po pádu režimu strana dokázala nastoupit jako důležitý aktér v systému [PSOE 2016].

reformě upozaděny. Byly to především problémy hospodářské, legislativní (vypracování ústavy) a správní. Při tvorbě nové ústavy se projevovala snaha dosáhnout rovnováhy mezi stranami zasedajícími v kortesech. V říjnu 1978 byl text schválen plénem sněmovny a senátu. Celošpanělské referendum se konalo v prosinci a vyjádřilo souhlas s návrhem.³

V Suárezově straně UCD se začaly projevovat neshody mezi křesťanskými a sociálními demokraty, naopak strana PSOE zůstávala jednotná a ve svém čele podpořila Felipe Gonzáleze. Krize strany UCD vyvrcholila v roce 1981, kdy se Suárez vzdal křesla předsedy vlády. Novým předsedou vlády byl jmenován Calvo Sotelo. Při parlamentní debatě dne 23. února 1981, byla budova obklíčena armádou, kterou vedl podplukovník Antonio Tejero Molina. Tento vojenský převrat se podařilo za jeden den ukončit, především díky rozhodnosti krále. Král si svým rozhodným postojem upevnil pozici, předseda vláda Calvo Sotelo se díky převratu stal uznávanějším a přineslo mu to více hlasů při samotném hlasování o jeho funkci. Calvo Sotelo svůj kabinet sestavil výhradně z příslušníků své strany. Toto rozhodnutí kritizovala PSOE, která prosazovala koaliční vládu [Serrano 1995: 771].

4.4 Volby 1982

Díky volbám se uklidnila situace po puči z 23. února 1981. Země byla v konečné fázi dlouhé tranzice k demokracii. Volby vyhráli socialisté. Socialisté získali 48,8 % hlasů a obdrželi tak dostatečný počet hlasů pro vytvoření samostatné většinové vlády. Jejich zisk činil 202 mandátů. Lidová aliance získala 26,2 % hlasů a 107 mandátů. Lidovou alianci tvořilo deset členů, Spojená strana lidové aliance (*Partido Unido de Alianza Popular*), Akce pro Ceutu, Sociální a ekologická změna, Španělská

³ Ústava definuje Španělsko jako sociálně demokratický právní stát. Jsou zaručeny všechny základní svobody, projevu, demonstrace, shromažďování, svobodného pohybu, stávky, sdružování. Byl zrušen trest smrti. Role krále zůstala omezena na úlohu nejvyššího představitele státu. Jmenuje předsedu vlády po konzultacích se stranickými lidry a poté, sněmovna vysloví navrženému kandidátovi důvěru. Veškeré královské kroky musí být schváleny premiérem nebo příslušnými ministry. Parlament se dělí na dvě komory, sněmovnu a senát. Sněmovna se sestavuje na základě výsledků všeobecných voleb na principu poměrného zastoupení. Senát je tvořen čtyřmi senátory za každou provincii. Volební období je stanoveno na čtyři roky [Constitución Española 2003]. Ústava byla kritizována především baskickými politiky, kteří tvrdili, že neuznává historická práva Basků. V době po volbách se začal ukazovat problém s autonomními regiony, především Katalánkem a Baskickem. Po dlouhých jednáních bylo dohodnuto vytvoření rady regionu Katalánsko. Katalánský vzor podnítil vytváření před autonomních formací v dalších regionech [Serrano 1995: 765-770; Serrano 1988: 110].

konfederace konzervativních stran, Španělská konzervativní strana, Pokroková demokratická strana, Regionalistická strana Kastílie a Leónu, Španělská sociální reforma, Španělská obnova a Demokratická a lidová liberální jednota Ibizy a Formentery [Strmiska, Chytilík 2005: 362]. Veřejnost byla stále víc rozdělena na dva tábory, pro a proti členství v NATO. Do NATO Španělsko přihlásil Suárez se souhlasem parlamentu před volbami 1982. Socialisté byli výrazně proti vstupu do NATO, proti byli také komunisté, kteří byli ve svých prohlášeních ještě kritičtější. Felipe González, předseda socialistů, během volební kampaně sliboval referendum, které by zajistilo výstup Španělska z organizace. Tento postoj přinesl straně mnoho hlasů a nakonec zvítězila. Ohledně problematiky NATO socialisté a Felipe González po volbách změnili své postoje navzdory nesouhlasu jejich voličů. Ztráta hospodářské podpory a obchodních výhod od západoevropských zemí by znamenala úpadek španělského hospodářství i průmyslového sektoru. Referendum se nakonec uskutečnilo a to v roce 1986. Výsledek byl pro socialisty povzbudivý, dokázali přesvědčit voliče o setrvání v organizaci. 52,5 % voličů se vyjádřilo pro setrvání v bezpečnostní organizaci [Mayerová 1996:74].

Svaz demokratického středu (UCD) ve volbách utrpěl výraznou porážku, z 36% obdržených hlasů ve volbách z roku 1979, získal 6% hlasů (viz tabulka č. 12). Nejenom tento neúspěch zapříčinil rozpad strany do několika měsíců od voleb. Strana se potýkala s problémy již od roku 1981, kdy začala oslabovat pozice Adolfa Suáreze. Předseda strany přestal mít kontrolu nad členy strany, kteří si problémy začali vyřizovat veřejně. Strana se nedokázala před volbami sjednotit a přesvědčit voliče, že dokáže vést zemi do dalších voleb [Strmiska, Chytilík 2005: 362]. Neúspěch zaznamenala i komunistická strana, která přišla o 80 % svého zastoupení v horní komoře parlamentu a zůstaly jí čtyři mandáty. Vysvětlení tohoto výrazného propadu dvou stran spočívá především ve změnách v zemi, na které nedokázaly reagovat. Komunistická strana byla pro mnoho Španělů symbolem odporu frankistického režimu, v demokracii už nebyla pro mnohé voliče zajímavá. Představitelé strany, kteří se vrátili z exilu, nedokázali reagovat na rychlé změny ve státě. V obou stranách narůstala nespokojenost s jejich směřováním [Magone 2009: 18]. PSOE dokázala převzít voliče komunistické straně a také několik nespokojených představitelů

komunistické strany přešlo k socialistům. Na druhé straně spektra dokázali lidovci převzít voliče Svazu demokratického středu. Přejed voličů byl způsoben především nespokojeností s jednáním stran, méně se na přesunu podíleli tváře hlavních představitelů. Voliči se začali více rozhodovat podle jednání stran i jejich představitelů a méně se nechali ovlivnit tvářemi předsedů stran, tváře si například již nespojovali s frankovou diktaturou. V regionech s výraznější autonomií, se prosadily strany regionální. Ve svých regionech získaly více hlasů než v minulých volbách, katalánská Konvergence a jednota získala 24% a Baskická národní strana (PNV) byla v Baskicku ještě úspěšnější. V celostátním měřítku získala Konvergence a jednota (CiU) 3,7% hlasů a Baskická národní strana (PNV) 1,9% hlasů. Úspěch stran značil jistý nárůst regionalismu. Neúspěch Svazu demokratického středu Adolfa Suáreze a jeho následný rozpad způsobil volnou pozici v centru stranického systému. Tuto pozici se pokusil zaplnit opět Adolfo Suárez se svou novou stranou Demokratický a sociální střed (CDS). Strana se pokusila plně vyplnit místo po Svazu demokratického středu a stát se hlavní stranou stále ještě probíhající přeměny ve státě [Dvořáková, Kunc 2009: 229-231].

Druhé demokratické volby ve Španělsku začaly dlouhou nadvládu socialistů. Ziskem 48,8 % hlasů mohli vytvořit většinovou vládu s pohodlnou většinou v parlamentu [Strmiska, Chytilík 2005: 362]. V Sartoriho typologii povolební situace nezapadala zcela do žádné charakteristiky. V dalších volbách, se ukázalo že socialisté nastoupili éru, která nejlépe zapadá do kategorie predominantní strany. Predominantní strana je strana, která získá absolutní většinu mandátů v parlamentu v třech po sobě jdoucích volbách. V systému existují další strany, díky nim je systém stále soutěživý. V případě Španělska se jednalo o lidovce, středovou stranu Svaz demokratického středu, komunistickou stranu a také strany regionální katalánská Konvergence a jednota a Baskická národní strana. Postavení predominantní strany není zachyceno v zákonech nebo v ústavě. Tento bod byl splněn, po přechodu k demokracii bylo nemyslitelné aby vedoucí postavení strany bylo zaneseno v zákonech nebo ústavě [Sartori 2005: 208-214].

Tabulka 2: Volby 1982 a stranický systém

Systém predominantní strany	
strany mimo stranu predominantní existují	ano
absolutní většinu mandátů v parlamentu	ano
postavení není zachyceno v zákonech nebo ústavě	ano
tři po sobě jdoucí absolutní většiny ve volbách	zatím ne

Zdroj: autorka vycházela z Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.5 Volby 1986

Volby potvrdily velkou převahu socialistů, kteří získali 44,3% hlasů a 184 mandátů. Obdrželi opět absolutní většinu a sestavili jednobarevnou většinovou vládu. Na druhém místě skončili lidovci s 26,2 % hlasů a 105 mandáty. Suárezova strana Demokratický a sociální střed (CDS) získala 9,3 % hlasů a 19 mandátů. Suárez doufal ve vítězství lidovců, se kterými by mohl utvořit koalici a dostat se tak opět do předních pozic ve státu, což se nakonec nekonalo. Stále častěji se objevovaly skandály okolo socialistů, jednalo se hlavně o korupční kauzy. Možného úspěchu v budoucích volbách si byli vědomi lidovci v čele stále s José Mariou Aznarem i Sjednocená levice (*Izquierda Unida*, IU).⁴ Opozice se pokoušela vládu zdiskreditovat a voličům předkládala katastrofické scénáře možného vývoje pod vládou socialistů. Stále fungující Demokratický a sociální střed Adolfa Suáreze se prezentoval jako možný kandidát do koalice pro všechny strany, nebo jako možná alternativa, která by nevadila nikomu [Magone 2009: 20; Dvořáková, Kunc 2009: 231]. 12. června 1985 se Španělsko stalo členem Evropských společenství, budoucí Evropské unie. Otázka vstupu do Evropské unie nebyla pro obyvatelstvo natolik problematická, jako tomu bylo u NATO. Již v roce 1977 Adolfo Suárez podal žádost o přístup Španělska do Evropských společenství, z kterého se v devadesátých letech stala dnešní Evropská unie [Magone 2009: 19-20].

Situace po volbách zapadá do Sartoriho typologie, podobně jako situace po volbách 1982. Socialisté opět vyhráli s absolutní většinou mandátů a potvrdili tak zařazení stranického systému do systému predominantní strany. Situace byla obdobná jako po předchozích volbách. Existovaly strany mimo stranu predominantní. Ve volbách se

⁴ Strana Sjednocená levice je levicové politické a sociální hnutí sjednocující většinu levicových organizací ve Španělsku. Vznikla již v roce 1986 jako protest vstupu Španělska do NATO. V dnešní době jsou nejsilnější stranou v hnutí komunisté. Předsedou strany je Cayo Lara [Izquierda Unida 2016].

podarilo uspět jiným stranám než v předchozích volbách. V systému se stále vyskytovala středová strana Demokratický a sociální střed, která se snažila působit jako nová strana, ale ve skutečnosti se jednalo o obměněnou stranu Unie demokratického středu. Výsledky voleb svědčily o tom že socialisté v řadě ohledů představují převládající stranu, důvody jejich převahy byly zřejmě především v neschopnosti jakékoliv jiné strany se sjednotit a získat pozornost voličů. Lidová aliance nedokázala docílit hegemonie v oblasti pravého středu. Bránil tomu její postfrankistický nacionalisticko-konzervativní charakter, díky kterému nedokázala oslovit více voličů. Druhým důvodem neúspěchu lidovců byla existence středové strany Demokratický a sociální střed. První překážka byla odstraněna transformací Lidové aliance na Lidovou stranu [Strmiska, Chytilík 2005: 362-363].

Do Sartoriho typologie stranický systém po volbách dobře zapadá. Socialisté potvrdili postavení své strany a splnili tak základní podmínku predominantní strany. Ziskem absolutní většiny mandátů v parlamentu podruhé za sebou se stali predominantní stranou. Sartori říká, že je nutné minimálně tři za sebou jdoucí vítězství. Třetí vítězství se opravdu odehrálo v následujících volbách [Sartori 2005: 208-214].

Tabulka č. 3: Volby 1986 a stranický systém

Systém predominantní strany	
strany mimo stranu predominantní existují	ano
absolutní většinu mandátů v parlamentu	ano
postavení není zachyceno v zákonech nebo ústavě	ano
tři po sobě jdoucí absolutní většiny ve volbách	zatím ne

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.6 Volby 1989

Volby byly vypsány premiérem Felipe Gonzálezem o osm měsíců dřív než by skončilo volební období. Tento krok, urychlené vypsání nových voleb, je vysvětlován především nespokojeností s vládou, a pokud by se volby konaly o osm měsíců později, mohli by socialisté přijít o mnoho svých voličů [Dvořáková, Kunc 2009: 231]. Předčasné volby byly pro socialisty úspěšné, získali 39,6 % hlasů, tedy jen o 5 % méně než v předchozích volbách (viz tabulka č. 12), a 175 mandátů, tedy přesnou polovinu

křesel v parlamentu. Socialisté získali absolutní většinu jen o jeden mandát, byla tedy velice těsná a nespolehlivá při jednání o důležitých otázkách. V několika regionech bylo požádáno o přezkoumání výsledků voleb ústavním soudem, ten naproti nevoli opozičních uskupení potvrdil stávající výsledky voleb. Jako druzí se umístili lidovci s 25,4 % hlasů, od minulých voleb si mírně pohoršili (viz tabulka č. 12), ale v konečném důsledku získali o jeden mandát více. Překvapením voleb se stal vzestup Sjednocené levice, která získala 9,2 % hlasů a 18 mandátů. Naopak neúspěchem byly volby pro Adolfa Suáreze a jeho stranu Demokratický sociální střed, která získala 7,8 % hlasů. Neúspěch ve volbách způsobil ve straně problémy, jejich vyvrcholením bylo ukončení fungování strany [Magone 2009: 20; Dvořáková, Kunc 2009: 231].

Socialisté se stále objevovali jako aktéři v korupčních skandálech a klientelismu, například v souvislostech s Gonzálezem. Španělsko se potýkalo s hospodářskými potížemi i celkovou opotřebovaností vlády. Oslabení voličského potenciálu socialistů (částečně vykompenzované, pokud šlo o vládní většinu, menšími regionálními stranami), bylo přímo úměrné posílení pozice Sjednocené levice. Problémem pro vývoj stranického systému byl vztah lidovců a strany Demokratický sociální střed. Lidová strana dokázala předčít Demokratický a sociální střed a absorbovala jeho elektorát i elity. Lidovci se stali stranou schopnou konkurovat socialistům [Strmiska, Chytilík 2005: 363].

V těchto volbách socialisté potvrdili své postavení predominantní strany. Splnili základní podmínku třikrát po sobě získat většinu mandátů v parlamentu. Jejich postavení stále nebylo zachyceno v zákonech ani ústavě. Splnili tedy i další podmínky pro predominantní stranu podle Sartoriho [Sartori 2005: 208-214].

Tabulka č. 4: Volby 1989 a stranický systém

Systém predominantní strany	
strany mimo stranu predominantní existují	ano
absolutní většinu mandátů v parlamentu	ano
postavení není zachyceno v zákonech nebo ústavě	ano
tři po sobě jdoucí absolutní většiny ve volbách	ano

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.7 Volby 1993

Předvolební průzkumy favorizovaly lidovce, kteří si ve volbách opravdu výrazně polepšili, ale překvapivými vítězi se stali opět socialisté. Socialisté získali 38,7 % hlasů, 159 mandátů a lidovci za nimi zaostali o 4 % hlasů a obdrželi tedy 34,8 % hlasů (viz tabulka č. 12). Lidovci získali nové hlasy díky výměně ve svém čele, bývalého předsedu Fragu, který byl spojen s frankistickým režimem, nahradil José María Aznar, který byl neokoukanou tvář. Nový předseda dokázal stranu zatraktivnit pro veřejnost. Sjednocená levice si oproti předchozím volbám polepšila o půl procenta a získala 9,6 % hlasů [Dvořáková, Kunc 2009: 231-232].

Socialisté nezískali absolutní většinu a museli utvořit koalici nebo menšinovou vládu. Sjednocená levice se nabízela jako možný koaliční partner, tuto variantu však socialisté odmítli. Zahájili jednání s regionálními stranami katalánskou Konvergencí a jednotou (CiU), která ve volbách získala 5 % hlasů, a s Baskickou národní stranou (PNV), která získala 1,2 % hlasů. Třetí regionální stranou, se kterou socialisté jednali, byla Kanárská koalice, která získala 0,88 % hlasů a tři mandáty [Strmiska, Chytilík 2005: 363]. Regionální strany do vlády se socialisty nevstoupily, ale vznikla socialistická menšinová vláda, s podporou regionálních stran⁵. Menšinová vláda socialistů byla nestálá, potýkala se s problémy především způsobené nejednoznačnou podporou regionálních stran, které využívaly získané moci k většímu vlivu v regionálních otázkách. Po volbách se stále častěji projevovaly neshody v socialistické straně, premiér Felipe González například vyloučil představitele levicové frakce Alfonsa Guerru z vládního kabinetu. Pozice socialistů byla volbami otřesena a možnost, že by se stala hegemonickou stranou, zmizela. Volby byly definitivním koncem pro centristická uskupení, která nezískala jediný mandát. Situace socialistů se nadále zhoršovala nejen korupčními skandály, ale i neúspěchem ve volbách do Evropského parlamentu, ve kterých zvítězili lidovci. Lidovci ihned apelovali na premiéra, aby odstoupil, ten to odmítl. Ve volbách posílila Sjednocená levice, která nalákala nespokojené voliče socialistů. Tito noví voliči Sjednocené levice by

⁵ Baskické straně PNV bylo nabídnuto účastnit se na vládě. PSOE byla ochotná dát baskickým nacionalistům post ministra průmyslu. PNV se nakonec rozhodla do vládní koalice nevstupovat, ale potvrdili svou podporu menšinové vládě PSOE [de Pablo - Mees 2005: 434].

pravděpodobně způsobili neúspěch socialistů, pokud by se volby konaly o pár měsíců později [Dvořáková, Kunc 2009: 231-232].

Volby ukončily nadvládu socialistů. Pozice stranického systému se změnila i v Sartoriho typologii. Socialisté už nebyli predominantní stranou, nezískali absolutní většinu a museli utvořit menšinovou vládu, nesplnil se tak základní bod pro určení predominantní strany. Systém se mohl změnit na pluralistický systém nebo systém dvoustranický. Z výsledků voleb vyplývá, že systém se stal dvoustranickým. Dvě největší strany získaly většinu mandátů, byl splněn nejdůležitější bod pro určení bipartismu. V těchto volbách nebyla splněna charakteristika alternace moci, vyhráli socialisté jako i v předchozích volbách. Socialisté vytvořili menšinovou vládu, která by mohla komplikovat zařazení do systému, v případě Španělska je zařazení obecně složité [Sartori 2005: 199-207].

Tabulka č. 5: Volby 1993 a stranický systém

Dvoustranické systémy	
vláda jedné strany	ano
střídání vládnoucích stran (alternace)	ne
malý ideologický rozptyl stran	ne
absolutní většina	ne

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.8 Volby 1996

Volby se konaly v březnu 1996 a přinesly změnu ve vedení státu. Volby vyhráli lidovci se ziskem 38,79 % hlasů a obsadili 156 mandátů. Na druhém místě se umístili socialisté s 37,63 % hlasů a obsadili 141 křesel. Jako třetí se umístila Sjednocená levice, která si od posledních voleb výrazně polepšila, získala 10,54 % hlasů a obsadila 21 mandátů. Regionální strany zůstaly stejné, nejvíce se prosadila katalánská Konvergence a jednota, která obdržela 4,6 % hlasů a 16 mandátů, Baskická národní strana získala 1,27 % hlasů a pět křesel. Regionální stranou, která získala větší počet hlasů v celostátních volbách, byla galicijská strana Galicijský národní blok (*Bloque Nacionalista Galego, BNG*), strana získala 0,88 % hlasů a čtyři poslanecké mandáty [Strmiska, Chytilík 2005: 363]. Vítězství bylo těsné jen o jedno procento, předvolební průzkumy dávaly lidovcům mnohem větší šance pro zisk dostatečného počtu mandátů

pro sestavení jednobarevné vlády. Díky alternaci stran se vyvrátila možnost zakonzervování španělského stranického systému. Lidovci byli nuceni sestavit koalici s regionálními stranami. Sestavení koalice bylo obtížné, lidovci ve svých předvolebních kampaních často napadali regionální strany, hlavně stranu Konvergence a jednota. Kompromisu bylo dosaženo po třech měsících jednání, hlavním mediátorem se stal předseda galicijské vlády Manuel Fraga, který byl významným politikem za vlády Franka. Neúspěch socialistů byl osudný pro Felipe Gonzáleze, který po prohraných volbách rezignoval ze své funkce a novým předsedou byl zvolen José Almunie [Magone 2009: 20,22; Dvořáková, Kunc 2009: 232].

Volby ukončily vedoucí úlohu socialistů a do hlavní pozice se dostali lidovci. Volby potvrdily dvoustranický systém v Sartoriho typologii. Naplnil se charakteristický bod bipartismu a to je alternace dvou hlavních stran. Nejedná se o čistý bipartismus, díky dalším stranám v systému. Žádná ze stran nedokázala získat dostatečný počet procent hlasů, aby dokázala ohrozit dvě velké strany[Sartori 2005: 199-207]. Rozdíl v procentech hlasů mezi prvními dvěma stranami a třetí stranou je téměř 28 % hlasů (viz tabulka č. 12). Tento velký rozdíl potvrzuje dvoustranický systém a vylučuje pluralistický systém.

Tabulka č. 6: Volby 1996 a stranický systém

Dvoustranické systémy	
vláda jedné strany	ano
střídání vládnoucích stran (alternace)	ano
malý ideologický rozptyl stran	ne
absolutní většina	ne

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.9 Volby 2000

První volební období bylo pro lidovce úspěšným a dokázali před volbami dostatečně představit své dosavadní úspěchy i plány do budoucnosti. Zvítězili tedy lidovci a získali 44,6 % hlasů a 183 mandátů, tím mohli sestavit samostatnou většinovou vládu. Pro socialisty byly výsledky voleb zklamáním, velkou měrou k výsledku přispěl předseda socialistů José Almunie, který nedokázal voliče zaujmout svou osobností. Socialisté získali 34,16 % hlasů a 125 mandátů. Sjednocená levice

nedokázala zopakovat úspěch z předchozích voleb a získala 5,54 % hlasů a osm poslaneckých mandátů. Zisky regionálních stran se od předchozích voleb příliš nelišily, Konvergence a jednota získala 4,19 % hlasů a patnáct křesel. Baskická národní strana získala sedm křesel [Strmiska, Chytilík 2005: 364]. Předsedou vlády se stal opět José María Aznar. Vláda se zaměřila na spolupráci s Velkou Británií a Spojenými státy americkými. Naopak se odklonila od narůstající spolupráce s Evropskou unií, ve které kritizovala vedoucí úlohu Francie a Německa. Vláda v čele s Mariem Aznarem podporovala vojenský zásah v Iráku a vyslala i své ozbrojené jednotky. Rozhodnutí vyslat do Iráku vojáky bylo bez souhlasu parlamentu i navzdory většinovému přesvědčení Španělů. Socialisté neměli alternativu k vládní politice. José Almunie se v pozici předsedy socialistů neprosadil a v roce 2000 byl nahrazen José Luisem Rodríguezem Zapaterou [Sonia Aparicio 2004]. José Almunie udělal velkou chybu, když se spojil se Sjednocenou levicí, voliči toto spojení nebrali příliš vážně a nepodporovali ho [Magone 2009: 23; Dvořáková, Kunc 2009: 232]. Volby byly ovlivněny nepovedenými jednáními s teroristickou organizací ETA⁶. Jednání probíhala hlavně mezi lety 1998 a 1999, ale byla neúspěšná a organizace začala s teroristickým nátlakem [Magone 2009: 22].

Rysem voleb byla výhra lidovců, kteří dokázali získat absolutní většinu a naopak úbytek hlasů pro socialisty a Sjednocenou levicí. Oslabení voličské základny bylo zřejmé hlavně u Sjednocené levice, která získala polovinu hlasů oproti předešlým volbám [Strmiska, Chytilík 2005: 364]. V Sartoriho typologii je obtížnější tuto situaci zařadit. Absolutní výhra lidovců mohla znamenat změnu systému z dvoustranického na systém predominantní strany. Pokud by se lidovci stali predominantní stranou, museli by své absolutní vítězství potvrdit v následujících volbách. Následující volby, ale vyhrát nedokázali (viz níže). Jedná se o systém dvoustranický. Systém po těchto volbách je ve větší míře dvoustranický, než byl po volbách v roce 1996. Větší čistota bipartismu je způsobena oslabením třetí nejsilnější strany v systému Sjednocené levice [Sartori 2005: 199-214].

⁶ ETA (Euskadi Ta Askatasuna) je nacionalistická a separatistická organizace v Baskicku. Problematikou se zabývá Maxmilián Strmiska ve své knize Smrtonosné vlastenectví. Etnicko-politický terorismus v Baskicku a Quebecu, podrobněji viz (Strmiska 2007).

Tabulka č.7 : Volby 2000 a stranický systém

Dvoustranické systémy	
vláda jedné strany	ano
střídání vládnoucích stran (alternace)	ne
malý ideologický rozptyl stran	ne
absolutní většina	ano

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.10 Volby 2004

José Maria Aznar byl znám svým postojem neúčastnit se více jak dvou vládních období v čele strany. V roce 2002 se začalo spekulovat, kdo by ho mohl nahradit ve funkci předsedy lidovců. Kandidáti byli zredukováni na sedm osob, které pocházely z různých oblastí politiky. Mezi kandidáty byl i místopředseda vlády Mariano Rajoy, který byl 30. srpna 2003 jmenován nástupcem Aznara. Jmenování bylo potvrzeno 2. září. Mariano Rajoy od té chvíle začal svou kampaň [Magone 2009: 24]. Jeho snaha posunout stranu více do středu politického spektra i jistá míra španělského nacionalismu vyvolávala kritiku zevnitř strany a zejména z okolí bývalého úspěšného předsedy Josého Maríy Aznara. Před volbami roku 2004 se opoziční kampaň socialistů soustředila na dvě hlavní otázky. Jeden problém, na který poukazovala, byla stále se zhoršující situace v zemi a to především v oblasti sociálního zabezpečení a zaměstnanosti. Tento typ kritiky je pro socialisty příznačný a objevuje se ve více volbách. Druhá strana kampaně se zaměřovala na kritiku zapojení Španělska ve válce v Iráku. Socialisté přislíbili, že pokud se dostanou do vlády, okamžitě stáhnou španělské vojáky z mise [Dvořáková, Kunc 2009: 232-233].

Přes sporné kroky měli lidovci stále velkou podporu obyvatel Španělska. Důvody pro podporu lidovců byly především poměrně dobrý ekonomický stav země, menší nezaměstnanost, oblibu si strana získala i zaměřením se na vyřešení problému Baskicka, respektive na existenci stále aktivní ETA. Posledním důvodem podpory lidovců byl zřejmě fakt související s povahou španělské společnosti, která se zaměřovala na pozitivní události a vládní omyly z let minulých byly rychle zapomenuty [Chari 2004: 955].

Výsledky voleb byly ovlivněny teroristickými útoky na příměstskou dopravu v Madridu. Tyto útoky byly spáchány organizací Al-Káida a stály život 190 lidí a přes

1500 lidí bylo zraněno. Negativně působilo chování vlády ve spojitosti s útoky [Chari 2004: 954]. Vláda totiž obvinila baskickou teroristickou organizaci ETA, což bylo v rozporu se všemi dostupnými stopami. Chování Aznarovy vlády vyvolalo u obyvatelstva vlnu rozhořčení. Vláda nedokázala situaci vyřešit dostatečně rychle a jednoznačně, její snaha o ovlivnění voličů účelovou manipulací se setkala s výrazným nesouhlasem. José María Aznar byl situací do značné míry zdiskreditován. Na protest vládě přišlo k volbám vysoké procento voličů (75,7 %). Socialisté těžili z chybného jednání vlády a získali 42,6 % hlasů a 164 mandátů, lidovci získali 37,7 % hlasů a 148 mandátů. Sjednocená levice zůstala od minulých voleb přibližně na stejných počtech hlasů, získala 4,96 % hlasů a pět křesel. Regionální strany se také udržovaly na podobných počtech hlasů, Konvergence a jednota získala 3,2 % hlasů a deset křesel [Strmiska, Chytilík 2005: 364].

Voliči, kteří se rozhodli přijít k volbám po teroristických útocích, byli především mladí lidé. Vítězi voleb se tedy stali socialisté, kteří dokázali využít pochybení vlády. Nesouhlas se zapojením španělských ozbrojených sil ve vojenské operaci v Iráku vynesl straně vítězství. Po volbách socialisté zveřejnili úmysl sestavit menšinovou vládu, jelikož nezískali absolutní většinu. Dvě strany, které přislíbily podporu byly, Sjednocená levice, která disponovala 5 mandáty, a regionální strana Republikánská levice Katalánska (*Esquerra Republicana de Catalunya*, ERC), která získala 8 mandátů. Se ziskem 164 mandátů socialistů získala koalice většinu 4 poslanců [Dvořáková, Kunc 2009: 232-233].

Volby v roce 2004 tak byly ovlivněny teroristickými útoky, které měly výrazný dopad na konečné výsledky. K volbám přišlo vysoké procento voličů, pravděpodobně se voleb účastnili i protestní voliči, kteří mohli přinést do systému nové strany. Na výsledcích voleb to ale nebylo nijak zřejmé. Většinu mandátů si rozdělily dvě velké strany, možná překvapivě mnoho hlasů dostala do voleb vládnoucí Aznarova vláda. Pokud by vláda dokázala reagovat na situaci před volbami klidněji, mohla by pravděpodobně v nich vyhrát [Dvořáková, Kunc 2009: 232-233].

Stranický systém zapadá do Sartoriho typologie a kategorie bipartismu. V systému jsou dvě velké strany, které si přerozdělují většinu mandátů. Existují i další strany, které nezískávají mnoho hlasů ve volbách. Ve stranickém systému se změnila vedoucí

strana, ale zařazení v Sartoriho typologii zůstalo stejné. Stranický systém byl stále řazen do dvoustranického typu systému. Dvě velké strany opět získaly většinu mandátů. Byl naplněn i charakteristický bod bipartismu a to alternace stran. Sartori definuje dvoustranický systém i s ohledem na ideologický rozptyl stran, který musí být malý, aby bipartismus fungoval [Sartori 2005: 199-207]. Ve španělském stranickém systému je ideologický rozptyl stran poměrně velký, ale obě strany jsou strany umírněné a přibližují se do středového spektra. Díky jejich umírněnosti a charakteru španělské politiky bipartismus funguje [Dvořáková, Kunc 2009: 233].

Tabulka č.8 : Volby 2004 a stranický systém

Dvoustranické systémy	
vláda jedné strany	ano
střídání vládnoucích stran (alternace)	ano
malý ideologický rozptyl stran	ne
absolutní většina	ne

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.11 Volby 2008

Volby se konaly v neděli 9. března 2008 a částečně připomínaly volby z roku 2004, především kritikou špatné ekonomické situace země a teroristickým útokem. Před volbami byla favorizována Španělská socialistická dělnická strana (PSOE), která zvítězila ve volbách 2004. Premiér a předseda strany PSOE José Luis Zapatero byl oblíbeným politikem, zavedl novou politiku zacílenou na mladé voliče. Cílem bylo i větší zapojení žen ve vládě a obecná rovnost pohlaví. Prosazoval především výhody pro mladé, studenty a mladé rodiny. Díky mladé populaci Španělska zvítězil i ve volbách 2004. V těch mu navíc pomohly teroristické útoky na příměstskou dopravu v Madridu. Socialisté si získali hlasy mladých voličů díky novým reformám přinášejícím moderní prvky, například možnost manželství osob stejného pohlaví nebo větší práva žen. Lidová strana (PP) v čele s Marianem Rajoyem nedokázala svou politikou zaujmout natolik, aby přesvědčila voliče. Mariano Rajoy byl stále ve stínu svého předchůdce José María Aznara, který vedl lidovce v 90. letech [Česká televize 2008a]. Voleb se zúčastnilo 73,85 % voličů. Neplatných hlasů bylo 0,64 % a bílých, protestních hlasů bylo 1,11 %. Vítězem voleb se stali socialisté, kteří získali 43,87 %

hlasů a tím 169 mandátů. Na druhém místě se umístili lidovci s 39,94 % hlasů a získali 154 mandátů. Jako třetí se umístila katalánská strana Konvergence a jednota, která získala 3,03 % hlasů a 10 mandátů. Volby byly neúspěšné pro stranu Sjednocená levice (UI), která získala pouze dva mandátů. Dvě velké a hlavní strany si rozdělily většinu mandátů [El País 2011].

Vláda byla kritizována za neúspěšná jednání s teroristickou organizací ETA, která se zasazuje o samostatnost Baskicka. Neúspěšná jednání vyvrcholila teroristickým útokem na bývalého socialistického radního, který na následky zranění zemřel. Tato událost zastavila dva dny před volbami volební kampaň a jasně ukázala na velký problém a nutnost řešení otázky radikálních baskických nacionalistů. Problémem byla pro Španělsko imigrace z Afrického kontinentu, strany na ní měly odlišný pohled. Lidovci byli pro vyhošťování imigrantů, kteří spáchají ve Španělsku trestný čin a tím nebudou dodržovat zvyklosti a zákony. Socialisté s tímto návrhem nesouhlasili a byli pro nevyhošťování imigrantů. Většina obyvatel v tomto bodě souhlasila s lidovci [Česká televize 2008b].

Velkou většinu mandátů si rozdělily opětovně dvě hlavní strany. To napovídá, že se jedná o dvoustranický systém. Podle Sartoriho ve světě téměř neexistuje čistý bipartismus a to potvrzuje i případ Španělska. V systému se vyskytují dvě hlavní strany, které se střídají u moci, ale nemají absolutní většinu, navzájem si alternují, a také existuje více menších relevantních stran, které mají možnost promluvit do výsledků voleb jen okrajově. Důležitým ukazatelem bipartismu je malý ideologický rozptyl stran. Tento bod není ve španělském stranickém případě splněn. Dvě hlavní strany jsou od sebe ideologicky vzdálené. Sartori také předpokládá existenci určité strategie dvou hlavních stran. Strany chtějí zachovat bipartismus, aby je nemohla ohrozit třetí strana [Sartori 2005: 199-207]. Tvrzení pro Španělsko neplatí úplně, strany zřejmě chtěly zachovat bipartismus, ale zároveň potřebovaly, aby po volbách byla možnost spolupracovat s menší stranou, a případně s ní vytvořit koalici. Po volbách 2008 se nevytvořila koalice, ale menšinová vláda socialistů

Tabulka č. 9: Volby 2008 a stranický systém

Dvoustranické systémy	
vláda jedné strany	ano
střídání vládnoucích stran (alternace)	ne
malý ideologický rozptyl stran	ne
absolutní většina	ne

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.12 Volby 2011

Volby se konaly v neděli 20. listopadu 2011. Jednalo se o předčasné parlamentní volby vyhlášené předsedou Španělské socialistické dělnické strany a premiérem Josém Luisem Zapaterem v červenci téhož roku [Česká televize 2011]. Parlament byl rozpuštěn v září. José Luis Zapatero byl velice oblíbeným předsedou strany a i díky němu strana vyhrála volby v roce 2004 a 2008, do dalších voleb se rozhodl nekandidovat. Socialisté byli do voleb vedeni Alfredem Pérezem Rubalcabem. Postavení socialistů bylo před volbami velice špatné, a to především díky úsporným opatřením, která byla přijata s cílem uchránit zemi před větší finanční krizí. Tato úsporná opatření byla velice nepopulární. Kritizována byla i korupce a neschopnost vlády vyřešit krizi ekonomickou i sociální. Důsledkem bylo vytvoření Hnutí rozhořčených (*los indignados*), které pořádalo protesty v Madridu a Barceloně. Hnutí bylo protikladem k vládě, bylo nové a využívalo sociální sítě pro komunikaci. Očekávalo se, že Hnutí rozhořčených promluví do výsledků voleb [Deník referendum 2011; BBC 2011].

Vítězem voleb parlamentních voleb se stala doposud opoziční Lidová strana. Získala 44,62 % hlasů a 186 poslanců, o 32 více poslanců než ve volbách v roce 2008 (viz tabulka č. 12). Lidovci tak disponovali většinou jedenácti hlasů. Doposud vládnoucí socialistická strana utrpěla porážku, přišla o takřka třetinu křesel. Získala 28,73 % hlasů a 110 poslanců, o 59 poslanců méně než v roce 2008 (viz tabulka č. 12). V celkových výsledcích posílila z 10 na 16 mandátů Konvergence a jednota, strana prosazující katalánskou autonomii a odtržení od Španělska. Ve volbách byly úspěšné i malé strany, za malou stranu je možné počítat i Konvergenci a jednotu, která získala 16 mandátů, další úspěšnými byli baskičtí nacionalisté PNV s 5 mandáty, Sjednocená levice s 11 mandáty, koalice baskických levicových stran se 7 mandáty, sociálně-

liberální Jednota pokroku a demokracie (*Unión Progreso y Democratia*, UPyD) s 5 mandáty a zelení (*Compromís Q*) s 1 mandátem. Výraznější úspěch malých stran je příkládán nespokojenosti obyvatelstva s vládou velkých stran, ale také možným ovlivňováním obyvatel Hnutím rozhořčených, které ukazovalo na chyby velkých stran [Deník referendum 2011]. Ve volbách se objevovaly bílé a neplatné lístky. Socialisté se v kampani zaměřovali spíše na budoucnost Španělska a téměř úplně vynechávali kritiku lidovců. Toto chování lze vysvětlit smířením se s vysokou pravděpodobností neúspěchu ve volbách [El País 2011; Česká televize 2011].

V Sartoriho typologii španělský stranický systém zapadá stále do dvoustranického systému. Dvě hlavní strany si rozdělují většinu mandátů. V těchto volbách utrpěla socialistická strana porážku a ztratila mnoho mandátů. Tento propad nebyl dostatečný pro vyřazení systému z bipartismu. Třetí strana stále nedosáhla na dostatečný počet hlasů a nemohla konkurovat velkým stranám. Bipartismus se potvrdil i vystřídáním vedoucí strany, splnil se požadavek alternace moci [Sartori 2005: 199-207].

Tabulka č. 10: Volby 2011 a stranický systém

Dvoustranické systémy	
vláda jedné strany	ano
střídání vládnoucích stran (alternace)	ano
malý ideologický rozptyl stran	ne
absolutní většina	ano

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

4.13 Volby 2015

Volby se konaly 20. prosince 2015, voličská účast byla 73,20 %. Volby se velice lišily od posledních voleb v roce 2011. Zvýšila se volební účast, snížil se počet neplatných hlasů z 1,29 % na 0,90 %, snížil se počet bílých hlasovacích lístků z 1,37 na 0,75 %. Volby byly významné především novými stranami, které dokázaly zaujmout velkou část voličů [Ministerio del interior 2015].

Volby vyhrála vládnoucí lidová strana, ale nezískala většinu poslaneckých mandátů. Nemůže tak vzniknout jednobarevná většinová vláda. Strana lidová strana získala 121 křesel z 350 možných. Druzí socialisté získali 92 křesel. Výrazným

úspěchem byly volby pro nové strany Můžeme (*Podemos*)⁷, která získala 69 křesel a Občané (*Ciudadanos*)⁸. Volby ukončily dosavadní systém střídání dvou hlavních stran u moci. Nové strany jsou znamením přechodu stranického systému od systému dvou stran do systému s více stranami. Předseda PP Mariano Rajoy byl pověřen sestavením vlády. Ale nedokázal získat dostatečnou podporu a byl nucen se vzdát možnosti sestavit vládu [České noviny 2015; BBC 2016].

Předseda socialistů Pedro Sánchez byl druhého února 2016 pověřen sestavením vlády. Pokud by vláda nebyla sestavena, následovaly by předčasné volby. Pedro Sánchez představil svou vizi založenou na možné spolupráci se všemi stranami, včetně lidovců. Na druhou stranu nebude vyhledávat spolupráci se stranami, které prosazují katalánskou nezávislost. Pedro Sánchez dvakrát nedokázal získat důvěru pro svou vládu a plán. [Toyer- Rodríguez 2016; White- Rodríguez 2016]. Poslední možností pro sestavení vlády by byla podpora od politické strany Podemos pro socialisty a Občany. Strana Podemos uspořádala referendum, zda má do koalice přistoupit. Referendu skončilo 88,23 % pro nepodpoření koalice. Díky tomuto výsledku je zřejmé, že předčasné volby jsou nevyhnutelné [López 2016].

Volby byly v mnoha ohledech rozdílné od všech voleb minulých. Do této doby byl vliv velkých stran absolutní a nikdo ho nezpochybňoval. Tyto volby přinesly dvě nové strany, které se dokázaly zformovat za jedno volební období do uskupení, schopných získat vysoké procento hlasů ve volbách. Obě nové strany jsou v mnoha ohledech stranami populistickými. Tato výrazná proměna stranického systému byla způsobena především změnou ve smýšlení španělského obyvatelstva, které bylo po více jak třiceti letech vlády dvou stran zřejmě unaveno jejich politikou. Když jim byly nabídnuty alternativní strany, které splňovaly jejich požadavky, přiklonili se na jejich stranu. Nové strany způsobily změnu v celém stranickém systému.

⁷ Strana vznikla v roce 2012 a již od počátku získávala velkou oblibu. V roce 2014 byla úspěšná ve volbách do Evropského parlamentu. Strana se prezentuje jako nástroj pro občany, kteří mají zájem podílet se na volbách. V politickém spektru stojí nalevo a je nazývána novou levicí. Postupem času vznikají stranické objekty v různých zemích a městech. Stranu vede Pablo Iglesias [Podemos London 2016; Podemos 2016].

⁸ Strana vedená Albertem Riverou vznikla v roce 2005 v Katalánsku jako strana podporující autonomii Katalánska. Strana se účastnila již regionálních voleb v roce 2006, od té doby strana získávala čím dál větší podporu. Strana se účastnila voleb do Evropského parlamentu ve kterých získala dva mandáty. Strana je stále nejsilnější v Katalánsku [Ciudadanos 2016].

Díky tomu se změnila pozice stranického systému i v Sartoriho typologii. Do těchto voleb se stranický systém pohyboval především v kategorii bipartismu a predominantní strany. Po těchto volbách není zcela zřejmé, do které kategorie patří. Pohybuje se mezi kategorií polarizovaného pluralismu a omezeného pluralismu. V systému jsou přítomny čtyři relevantní strany, které jsou schopné se podílet na vládě v celostátním měřítku. Strany jsou nové a za pár let fungování se stále vyvíjejí, mění své postoje, proto je obtížné určovat jejich přesné směřování. Před volbami bylo jejich chování v některých ohledech populistické a vyskytovaly se i náznaky trumfování oponenta. Tyto aspekty směřují na kategorii polarizovaného pluralismu. Situace při a po volbách byla v rámci zařazení do typologie nejasná. Na kategorii polarizovaného pluralismu ukazuje i rozdílnost jednotlivých stran a neschopnost vytvořit koalici. Naopak na omezený pluralismus ukazuje snaha stran dohodnout se a vytvořit koalici, převládají dostředivé síly nad odstředivými. Omezený pluralismus je také typický chybějícími relevantními antisystémovými stranami, které se v systému nevyskytují. Z předchozích bodů je zřejmé že systém je obtížné zařadit. Je otázkou, zda strany nebudou mít problém navázat na velký úspěch v posledních volbách. S největší pravděpodobností se budou konat nové předčasné volby, ve kterých se ukáže, zda jsou nové strany opravdu schopné zůstat konzistentní ve svých výsledcích a zda si uchovají přízeň voličů. Situace je zajímavá i z ohledu volatility. Voliči se po dlouhých desetiletích rozhodli dát šanci novým stranám, ale povolební situace přinesla velký problém s utvoření koalice. Je tedy možné, že voliči se do předčasných voleb rozhodnou vrátit k ověřeným stranám [Sartori 2005: 199-207].

Tabulka č. 11 : Volby 2015 a stranický systém

Polarizovaný pluralismus		Omezený pluralismus	
system s více než pěti stranami, které jsou relevantní	ne	tři až pět relevantních stran	ano
přítomnost relevantních antisystémových stran	ne	koaliční vláda	ne
existence dvoustranných opozic	nejde určit	bipolární	ne
středové umístění strany	ne	převažují síly dostředivé	ne
polarizace	ano	vede k umírněné politice	ne
převaha odstředivých sil nad dostředivými	ano	antisystémové strany a bilaterální opozice	ne
ideologická rozštěpenost jednotlivých stran	ano	strany orientovány na vládnutí	ano
přítomnost nezodpovědných opozic	ne	malou ideologickou vzdáleností	ne
politika trumfování oponenta	ano	opozice se může sjednotit do jednoho celku	ne

Zdroj: autorka vycházela ze Sartoriho typologie a výsledků voleb

5. Závěr

Bakalářská práce se zabývá proměnou stranického systému od přechodu k demokracii do posledních konaných voleb v roce 2015. Cílem práce bylo zařadit španělský stranický systém do Sartoriho typologie a zaměřit se na fáze systému, kdy stranický systém bylo obtížné do typologie zařadit. Od přechodu k demokracii se ve Španělsku konalo jedenáct všeobecných, soutěživých voleb.

První volby v roce 1977 byly prvními demokratickými volbami po čtyřicetileté diktatuře Franciska Franka. Volby ukázaly, že španělské obyvatelstvo spíše podporuje umírněnější strany. Vyhrála středová formace, která se velkou měrou podílela na utváření demokracie v zemi. Do Sartoriho typologie se tato povolební situace zařazovala poměrně těžko. První místo obsadila UCD, na druhém místě se umístila Španělská sociálně dělnická strana, obě strany dohromady získaly přes 60 % odevzdaných hlasů. Je otázkou zda tolik obdržených procent hlasů dostčuje pro označení systému za bipartismus. Sartori sice říká, že čistý bipartismus téměř neexistuje, ale v tomto případě se spíše jedná o systém pluralistický. Nasvědčují tomu zisky ostatních stran. V systému se vyskytovalo poměrně velké množství stran, některé měly kořeny ve frankistickém zřízení, jiné byly znovu povoleny a zapojily se do voleb. Stranický systém je v Sartoriho typologii polarizovaným pluralismem. Splňuje většinu charakteristických znaků. V systému se vyskytuje více než pět relevantních stran a jsou přítomny i strany antisystémové. Objevuje se komunistická strana. Je obsazen středový bod systému, v tomto případě byla středovou stranou vítězná strana Unie demokratického středu. Systém je ideologicky rozštěpen do několika ideologií. Rozštěpenost systému byla zřejmě způsobena tranzicí k demokracii, stranický systém byl ještě mladý a po volbách se ideologická rozštěpenost zmenšila díky volebním neúspěchům některých stran na okraji politického spektra.

Po problémech ve straně Unie demokratického středu se do popředí voličského zájmu dostala strana PSOE. Socialisté si dokázali vybudovat silnou voličskou základnu a další tři po sobě jdoucí volby vyhráli s absolutní většinou. První pro ně vítězné volby se konaly v roce 1982, kdy získali absolutní většinu. Ostatní strany získaly o více než 20 procent méně hlasů. Na druhém místě se umístila Lidová aliance (*Alianza Popular*, AP), dvě strany dokázaly získat většinu procent hlasů. V Sartoriho

typologii je tento systém označován za bipartismus. Absolutní většina socialistů naznačovala možnost, že by se stali predominantní stranou. Toto tvrzení se potvrdilo. Dvoje následující volby socialisté vyhráli s absolutní většinou a stali se predominantní stranou. V tomto období byly splněny všechny charakteristiky pro určení predominantní strany. Ostatní strany stále existovaly, ale nedokázaly se přiblížit vítězné straně. Splněn byl i požadavek zisku absolutní většiny mandátů v parlamentu. Postavení predominantní strany nesmí být zachyceno v zákonech nebo ústavě, důležitou charakteristikou je absolutní vítězství strany, alespoň ve třech po sobě jdoucích volbách i tento bod byl splněn.

Volby v roce 1993 přinesly změnu. Socialisté sice volby vyhráli, ale nezískali absolutní většinu a byli nuceni utvořit menšinovou vládu. V Sartoriho typologii již není možné systém označovat za systém predominantní strany. Na druhém místě se umístili lidovci, kteří získali jen o malé procento hlasů méně. Dvě strany tedy získaly většinu mandátů v parlamentu. Byl splněn základní bod pro určení systému jako bipartismu. Charakteristickým bodem bipartismu je alternace stran. Tento bod byl splněn v následujících volbách, v roce 1996, kdy se vítěznou stranou voleb stali lidovci. Nejedná se o čistý bipartismus, v systému existují další strany mimo dvou hlavních. Pro zařazení do typologie je problematický fakt, že strany nedosahovaly absolutní většiny mandátů. Sartori ve své typologii tento fakt nikterak nezdůrazňuje, domnívám se tedy, že zařazení do bipartismu je možné. V roce 1993 byla vytvořena menšinová vláda socialistů s podporou regionálních stran. Po vítězství lidovců v roce 1996 byla vytvořena koalice s regionálními stranami.

Další konané volby v roce 2000 se od předchozích dvou odlišovaly. Lidovci získali absolutní většinu mandátů. Na druhém místě se umístili socialisté, kteří společně s lidovci získali téměř 80 procent hlasů ve volbách. Dvě strany opět získaly velkou většinu mandátů v parlamentu. Stranický systém je stále možné zařadit do bipartismu. Bylo otázkou zda se lidovci nestávají predominantní stranou. Tato možnost byla vyvrácena následujícími volbami konanými v roce 2004. V těchto volbách vyhráli socialisté. Nezískali dostatečný počet hlasů pro možnost sestavení absolutní vlády. Systém se stále řadil do bipartismu. Ve čtyřech za sebou jdoucích volbách byla splněna podmínka střídání u moci, i když nebyla alternace pravidelná. Podstatným

bodem, který nezapadá do Sartoriho typologie je neschopnost stran získat absolutní většinu a poté nutnost vytvoření menšinové vlády nebo koalice s regionálními stranami. Regionální strany tím získávají na důležitosti a systém se tak vymyká bipartismu. Další volby konané v roce 2008 potvrdily stranickou neschopnost získat absolutní většinu. Volby vyhráli socialisté. Na druhém místě se umístili lidovci. Obě strany opět získaly většinu mandátů v parlamentu. Socialisté však nesestavili samostatnou vládu, povolební situace dospěla k vytvoření menšinové vlády socialistů podporované regionálními stranami.

Volby konané v roce 2011 přinesly absolutní většinu hlasů pro lidovce, kteří vytvořili samostatnou vládu. Zdálo by se, že se opakuje situace z voleb konaných roce 2000. V určitých bodech je situace opravdu obdobná. Socialisté se umístili na druhém místě a dohromady s lidovci si rozdělili většinu mandátů. PSOE však získala o třetinu méně křesel než v minulých volbách. Stále se jedná o bipartismus. Třetí strana získala ve volbách pouze 16 mandátů. Po žádných volbách se stranický systém nestal čistým bipartismem, vždy existovaly další politické strany mimo dvou hlavních.

Poslední volby byly uskutečněné v prosinci roku 2015 a přinesly velkou změnu ve stranickém systému. Největší změnou ve stranickém systému bylo vytvoření dvou nových stran Občané (*Ciudadanos*) a Můžeme (*Podemos*). Nové strany způsobily změnu stranického systému i zařazení do Sartoriho typologie. Dvě velké strany již nezískaly většinu hlasů ve volbách. Systém není možné označit za bipartismus. Dvě nové strany získaly velké množství mandátů. Systém se řadí do kategorie pluralismu. Je otázkou zda se jedná o polarizovaný pluralismus nebo umírněný pluralismus. Polarizovaný pluralismus se vyznačuje přítomností více než pěti relevantních stran ve stranickém systému. Regionální strany jsou stranami relevantními. Charakteristickým bodem polarizovaného pluralismu je existence dvoustranných opozicí. Tento bod není možné ve chvíli psaní bakalářské práce posoudit. Další charakteristikou je umístění středové strany ve stranickém systému. Taková strana se ve španělském stranickém systému nevyskytuje. Splněn je bod ideologické rozštěpenosti stran. Dvě novější strany se před volbami jevily jako strany populistické, po volbách se jejich argumentace změnila. Povolební situace v některých aspektech zapadá do kategorie umírněného pluralismu. Hlavním znakem je koaliční vláda, která se stranám

nepodařila dohodnout. V umírněném pluralismu chybí antisystémové strany, tento bod je ve španělském stranickém systému splněn. V tuto chvíli, několik měsíců po volbách, stále není možné zařadit španělský stranický systém do Sartoriho typologie.

Španělský stranický systém je v některých jeho fázích obtížné zařadit do Sartoriho typologie. V letech 1982 až 1989 byl systém zařaditelný do Sartoriho typologie jako systém s predominantní stranou. Ve španělském případě touto stranou byli socialisté, kteří dokázali třikrát po sobě ve volbách získat absolutní většinu hlasů. V následujících volbách již socialisté nedokázali získat absolutní většinu a zařazení stranického systému se proměnilo. Kategorii, k níž se španělský stranický systém v tomto období přibližoval, byla kategorie bipartismu. Systém splňoval nejdůležitější kritérium, dvě velké strany si rozdělí většinu hlasů ve volbách. Tento předpoklad byl splněn až do voleb konaných v roce 2011. Ostatní kritéria bipartismu již španělský stranický systém nesplňoval po každých volbách. Dvakrát získala jedna z dvou hlavních stran absolutní většinu mandátů v parlamentu a čtyřikrát byla nastolena menšinová vláda nebo koaliční vláda. Pro čistý bipartismus by musela strana získat absolutní většinu mandátů v parlamentu, to nebylo v několika volbách splněno. Přesto je možné zařadit stranický systém v těchto letech do bipartismu. Poslední konané volby přinesly do španělského stranického systému změnu v podobě úspěchu menších a novějších politických stran, což znamená, že systém již nemůže být dále řazen do bipartismu. Díky většímu počtu relevantních stran se jedná o pluralismus. Sartori uvádí dvě kategorie pluralismu a v době dokončení této bakalářské práce není možné určit, do které kategorie se systém zařadí.

6. Prameny a literatura:

Bachoudová, Andrée (2000). *Franco* (Praha: Themis).

BBC (2011). Spain election: Rajoy's Popular Party declares victory, 20.11.2011(<http://www.bbc.com/news/world-europe-15809062>; 29.3.2015).

BBC (2016). Spain PM Rajoy turns down king's offer to form new government, 22.1.2016 (<http://www.bbc.com/news/world-europe-35380086>; 21.3.2016).

Ciudadanos (2016). *Orígenes* (<https://www.ciudadanos-cs.org/origenes>, 25.4.2016).

Contitución Española (2003). Índice sistemático de La Constitución española (<http://www.congreso.es/consti/constitucion/indice/>, 25.4.2016).

Česká televize (2011). Ve španělských volbách drtivě zvítězili lidovci, 20.11.2011 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1208701-ve-spanelskych-volbach-drtive-zvitezili-lidovci>; 29.3.2016).

České noviny (2015). Volby ve Španělsku vyhráli lidovci, končí éra jednobarevných vlád, 21.12.2015 (<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/volby-ve-spanelsku-vyhrali-lidovci-konci-era-jednobarevných-vlad/1295031>; 20.3.2016).

De Vilallonga, José Luis (1995). *Hovory s Juanem Carlosem králem španělským* (Praha: Český spisovatel).

Deník Referendum (2011). Volby ve Španělsku vyhrála pravice, uspěly ale i malé strany, 21.11.2015 (<http://denikreferendum.cz/clanek/11956-volby-ve-spanelsku-vyhrala-pravice-uspely-ale-i-male-strany>; 29.3.2016).

Dvořáková, Vladimíra – Kunc, Jiří (2009). Španělsko: královská cesta k demokracii a státu autonomií. In: Říchová, Blankaed., *Západoevropské politické systémy* (Praha: Oeconomica), s. 210–242.

El País (2011). Elecciones generales (<http://resultados.elpais.com/elecciones/2011/generales/congreso/>; 30.3.2016).

Chalupa, Jiří (1997). *Jak umírá diktatura* (Olomouc: Votobia).

Chari, Raj S. (2004). The 2004 Spanish Election: Terrorism as a Catalyst for Change?. *West European Politics* 27(5), s. 954–963.

Izquierda Unida (2016). *La Organización* (<http://www.izquierda-unida.es/laorganizacion>; 18.4.2016).

Ministerio del interior (2015). *Elecciones Generales 2015* (<http://resultadosgenerales2015.interior.es/congreso/#/ES201512-CON-ES/ES>; 21.3.2016).

Podemos (2016). *Programa* (<http://unpaiscontigo.es/programa/>, 26.4.2016).

Podemos London (2016). *What is Podemos* (<https://podemoslondon.wordpress.com/what-is-podemos/>, 26.4.2016).

Preston, Paul (2001). *Franco* (Praha: BB art).

PSOE (2016). *Historia* (<http://www.psoe.es/conocenos/historia/>, 25.4.2016).

Sartori, Giovanni (2005). *Strany a stranické systémy* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Serrano, Carlos Seco (1988). *Juan Carlos I.* (Madrid: Biblioteca iberoamericana).

Serrano, Carlos Seco (1995). Nová monarchie a návrat k demokracii. In: Artera, Antonio Ubieto–Campistol, Juan Reglá, *Dějiny Španělska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny), s. 757–773.

Strmiska, Maxmilián (2001). *Smrtonosné vlastenectví. Etnicko-politický terorismus v Baskicku a Quebeku* (Brno: Masarykova univerzita).

Strmiska, Maxmilián –Chytilík, Roman (2005). Španělsko. In: Strmiska, Maxmilián a kol., *Politické strany moderní Evropy* (Praha: Portál), s. 353–366.

Toyer, Julien –Rodríguez, Blanca (2016). Socialist to try to form government in Spain, but chances slim. Reuters, 2.2.2016 (<http://www.reuters.com/article/us-spain-politics-idUSKCN0VB0RL>; 21.3.2016).

White, Sarah –Rodríguez, Blanca (2016). Spanish Socialists defeated in first vote on coalition plan. Reuters, 2. 3. 2016 (<http://www.reuters.com/article/us-spain-politics-idUSKCN0W40VY>; 20.3.2016).

de Pablo, Santiago – Mees, Ludger (2005). *El péndulo patriótico. Historia del Partido Nacionalista Vasco, 1895-2005*(Barcelona: Crítica).

López, José Antonio (2016). Militantes de Podemos rechazan apoyar un gobierno PSOE-Ciudadanos. *Milenio*, 18. 4. 2016 (http://www.milenio.com/internacional/Militancia-Podemos-rechazan-gobierno-PSOE-Ciudadanos_0_721728072.html, 25.4.2016).

7. Resumé

The main topic of my bachelor thesis focused on the development of the party system in Spain after undemocratic regime. In this thesis, I examine the party system after each democratic elections after transition.

In the first chapter, I describe Giovanni Sartori's typology of party systems. In this chapter, I use book by Giovanni Sartori Parties and Party system from 2005. I focus on bipartism, dominant-party system and pluralism. At the end of the chapter, there is a table with typical characteristics of bipartism, dominant-party system and both pluralisms.

The following chapter deals with each parliamentary elections after democratic transition. I examine post election situation in election 1977, 1982, 1986, 1989, 1993, 1996, 2000, 2004, 2008, 2011 and 2015. In every subchapter is a table which illustrates inclusion post election situation into the Sartori's typology. The last part of the chapter is about election in 2015. This election is very important for Spanish party system. In election succeeded two new political party Podemos and Ciudadanos. Until today, in Spain has not been established new government. In the chapter, I use book by José M. Magone Contemporary Spanish Politics.

8. Přílohy

Tabulka č. 12: Seznam získaných procent a mandátů jednotlivých stran ve volbách

Politická strana	1977	1982	1986	1989	1993	1996	2000	2004	2008	2011	2015
UCD	34,7/165	6,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PSOE	28,5/120	48,4/202	44,4/184	39,6/175	38,7/159	37,5/141	34/125	42,6/164	43,8/169	28,7/110	22
PP (AP)	8,3/16	26,2/107	26,2/105	25,4/106	34,8/141	37,5/156	44,5/183	37,6/148	39,9/154	44,6/186	28,7
IU	9,4	4,1	4,7/7	9,2/18	9,6	10,6/21	5,5/8	4,9/5	3,7/2	6,9	3,6
CiU	2,8	3,7	5,1	5,3	5	4,6/16	4,2/15	3,2/10	3,3/10	4,1/16	-
PNV	1,7	1,9	1,5	1,3	1,2	1,3	1,5	1,6	1,1	1,3	1,2
CDS	-	2,9	9,3/19	7,8	-	-	-	-	-	-	-
Podemos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20,6
Ciudadanos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13,9

Vysvětlivky: u každé strany je uveden počet získaných hlasů v procentech, za lomítkem je uveden počet získaných mandátů v parlamentu. Mandáty jsou vždy u velkých stran, menších stran jsou uváděny jen pokud jsou zmiňovány v textu.

Zdroj: autorka vycházela ze zdrojů uvedených u každých voleb